

GUSTAVE FLAUBERT

SALAMMBO

Gustave Flaubert

Salamambo

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24728041

Salamambo / Historiallinen romaani:

Содержание

I	4
II	29
III	58
IV	69
V	93
Конец ознакомительного фрагмента.	106

Gustave Flaubert

Salammo /

Historiallinen romaani

I

JUHLA

Juhlaa vietettiin Megarassa, Karthagon esikaupungissa, Hamilkarin puistossa.

Ne sotilaat, joiden johtajana hän Siciliassa oli ollut, pitivät upeita pitoja viettääkseen Eryxin taistelun vuosipäivää, ja kun päällikkö oli poissa ja kun heitä oli lukuisasti koolla, niin he söivät ja joivat täysin vapaasti.

Osastopäälliköt, joilla oli pronssikothurnit jalassaan, olivat sijoittuneet keskikäytävälle purppuraisen, kultaripsuisen telttakatoksen alle, joka tallien seinän luota ulottui palatsin alimmalle penkereelle asti; tavalliset sotilaat olivat hajaantuneet puiden siimekseen, joiden suojasta näkyi suuri joukko tasakattoisia rakennuksia, viininpuserrusvajoja, kellareita, aittoja, leipomahuoneita ja asevarastoja, norsujen tarha, villipetojen häkkiluolia ja orjien vankila.

Viikunapuita kasvoi kyökkien ympärillä; sykomoorimetsä

ulottui lehtoon, jossa granaattiomenat hohtivat puuvillapensaan valkoisten höytyvien keskellä; viiniköynnökset raskaine terttuineen kiersivät pinioiden runkoja; ruusukenttä loisti plataanien alla; siellä täällä nurmikoilla huojui liljoja; musta hiekka, johon oli survottua korallia sekoitettu, peitti tiet, ja keskellä muodosti sypressikäytävä läpi puiston kuten kaksinkertaisen viheriäisen obeliskirivin.

Palatsi, joka oli keltatäpläisestä numidialaisesta marmorista rakennettu, näkyi puiston perällä, ja sen neljä kerrosta kohosi penkerittäin leveältä perustalta. Sen leveät, ebenpuusta tehdyt portaat, joiden jokaisen astimen kulmassa oli voitetun galeerin keula, sen punaiset, mustan ristin jakamat ovet, sen vaskiset piikkirivit, jotka alhaalta estivät skorppiooneja palatsiin pääsemästä, sen kullatuista tangoilta laaditut ristikot, jotka ylhäältä sulkivat sen aukkoja, koko palatsi kaikkineen tuntui tuossa räikeässä loistossaan sotilaista yhtä juhlalliselta ja salaperäiseltä kuin Hamilkarin kasvotkin.

Neuvosto oli määrännyt heille hänen puistonsa juhlapaikaksi; haavoittuneet, jotka makasivat Eshmunin temppelissä, olivat jo aamun koittaessa lähteneet liikkeelle ja olivat kainalosauvojensa nojalla laahaantuneet sinne. Joka hetki saapui uusia juhlijoita. Joka tietä myöten tulvehti niitä taukoamatta, kuten virtoja, jotka vuolaina laskevat samaan järveen. Puiden lomitse näkyi puolialastomia kyökkiorjia hätäillen juoksevan; nurmikoilla gasellit pakenivat määkyen; päivä laski ja sitruunapuiden tuoksu teki vielä raskaammaksi tämän hikoilevan joukon ympärillä

olevan ilman.

Tänne oli kokoontunut kaikkia kansallisuuksia, ligurialaisia, lusitanialaisia, balearilaisia, neekerejä ja roomalaisia karkulaisia. Leveän doorilaisen murteen rinnalla helähtivät keltiläisten kalskuvat tavut kuin taisteluvaunut, ja ioonilaiset päätteet sekaantuivat erämaan kerakkeihin, teräviin kuin shakaalin kiljunta. Kreikkalaiset tunsivat heidän hoikasta vartalostaan, egyptiläiset vaakasuorista olkapäistään, kantabrialaiset paksuista pohkeistaan. Karialaiset leyhyttivät ylpeinä kypärinsä sulkatöyhtöjä, kappadokialaiset jousimiehet olivat kasvien nesteellä maalanneet suuria kukkia ruumiisensa, ja muutamat lydialaiset aterioivat naisten puvuissa, pehmeät jalkineet jaloissaan ja renkaat korvissaan. Muutamat olivat juhlan kunniaksi sivelleet koko ruumiinsa sinoberilla ja muistuttivat korallista veistettyjä kuvapatsaita.

He lojuivat tyynyillä, tai söivät kyyryllään istuen suurista vadeista tai maaten vatsallaan vetivät niistä lihapaloja, ja kyynärpäihinsä nojaten muistuttivat leijonia, jotka rauhallisessa asennossa paloittelevat saalistaan. Viimeksi tulleet nojautuivat puiden runkoihin katsellen matalia pöytiä, jotka puoliksi peittyivät tulipunaisiin peitteisiin, ja odottivat vuoroaan.

Hamilkarin kyökkit eivät olisi riittäneet, siksi Neuvosto oli lähettänyt tänne orjia, astioita ja lepovuoteita; ja keskellä puistoa näkyi, kuten taistelukentällä kuolleita poltettaessa, suuria loimuavia tulia, joilla härkiä paistettiin. Aniksella siroitetut leivät olivat suurien juustojen vieressä, jotka olivat diskuksia

raskaammat. Suurissa maljoissa oli viiniä ja metallikannuissa vettä ja kultalangoista punotuissa koreissa kukkia. Kaikkien silmistä välkehti ilo, kun kerrankin saatiin mielin määrin ahmia; siellä täällä alkoi laulu kaikua.

Ensin tarjottiin viheriäisellä kastikkeella höystettyjä lintuja punaisilla savivadeilla, jotka olivat mustilla maalauksilla kirjailtuja, sitten kaikellaisia simpukoita, joita kootaan punilaiselta rannalta; vehnä-, papu- ja ohrakeitosta, kuminalla höystettyjä etanoita ma taloissa meripihka-vadeissa.

Sitten tuotiin pöydät täyteen lihaa: antilopeja sarvineen, riikinkukkoja sulkineen, kokonaisia makeassa viinissä keitettyjä lampaita, kameelin ja puhvelihärän reisiä, suolakalakastikkeella höystettyjä siiliä, paistettuja heinäsirkoja ja maustettuja metsähiiriä. Tamrapanni puusta tehdyissä maljoissa ui keskellä saframia rasvapaloja, kaikkialla tulvi suolaliemen, tryffelin ja assafoetidan haju. Hedelmäpyramiidit vyöryivät hunaja kaakkujen päälle, eikä oltu unohdettu noita pieniä suurivatsaisia ja punervakarvaisia koiria, joita lihotettiin oliivivanukkeella, jota karthagolaista ruokalajia muut inhosivat. Oudot, hämmästyttävät ruokalajit kiihoittivat vatsan ahneutta. Gallialaiset, joiden pitkät hiukset olivat solmitut pääläelle, sieppasivat arbuuseja ja sitruuneja, joita he pureskelivat kuorineen kaikkineen. Neekerit, jotka eivät koskaan olleet nähneet meriäyriäisiä, repivät kasvonsa niiden punaisiin kuoriin. Mutta sileäksi ajellut marmorina valkoisemmat kreikkalaiset heittivät taakseen jätteet lautaseltaan, jota vastoin brutiumilaiset paimenet

sudennahkapukimissaan ahmivat vaiti, kasvot ruuan sekaan painuneina.

Tuli yö. Sypressikäytävän yli pingoitettu telttakatos otettiin pois ja tuotiin soihtuja.

Maaöljyn porfyrialjoissa leimuavat liekit peloittivat sedripuissa olevia kuulle pyhitettyjä apinoita. Ne alkoivat kirkua, ja se huvitti sotilaita.

Suikeat liekit kuvastuivat vaskivarustuksiin. Erilaisia valosäteitä sinkoili jalokivillä koristetuista maljoista. Viinimaljojen sivujen pyöreä pinta kuvasti esineet levenneinä; potilaat tunkeilivat niiden ympärille, katselivat ällistellen kuvaansa ja irvistelivät remahtaakseen nauruun. He heittelivät pöytien yli norsunluu-jakkaroita ja kultaisia lastalusikoita. He joivat täysin siemauksin kaikkia kreikkalaisia viinejä, joita nahkaleileissä säilytettiin, campanialaisia saviastioissa pidettyjä viinejä, kantabrialaisia tynnyreissä tuotuja viinejä, rintamarja-, puu-, kaneeli- ja lotusviinejä. Maassa oli viini-lätäkköjä, joissa jalka luiskahti. Lihan höyryt ja syövien hengitys nousivat ilmaan puiden oksien lomitse. Samalla aikaa kuului syömisen maiskutusta, sanoja, laulua, pikarien kilinää, campanialaisten maljojen särkyessä tuhansiksi sirpaleiksi tai hopeisen vadin pehmeästi helähdellessä.

Jota enemmän heidän juopumuksensa lisääntyi, sitä selvenit, min he muistivat Karthagon tekemiä vääryyksiä. Tasavalta oli sodan uuvuttamana koonnut kaupunkiinsa kaikki palaavat joukot. Gisko, heidän sodanjohtajansa, oli kuitenkin ollut

niin viisas, että oli heidät lähettänyt Karthagoon pienemmissä ryhmissä tehdäkseen palkansuorituksen helpommaksi, ja Neuvosto oli uskonut, että sotilaat lopulta suostuisivat jossain määrin, palkan vähennyksiin. Mutta nyt oli suuttumus herännyt siitä, ettei palkkoja voitukaan suorittaa. Tämän velan sekoitti kansa yhteen niiden kolmentuhannen kahdensadan euboialaisen talentin kanssa, jotka Lutatius oli vaatinut, ja siksi he pitivät armeijaa samoin kuin Roomaakin Karthagon vihollisena. Palkkasoturit huomasivat sen; siksi heidän suuttumuksensa purkautuikin uhkauksiin ja omavaltaisuuksiin. Lopuksi he vaativat saada yhtyä juhlimaan muuatta voittoa, ja rauhanpuolue suostui siihen kostakseen Hamilkarille, joka oli niin kauvan ylläpitänyt sota. Sota oli loppunut vastoin Hamilkarin kaikkia ponnistuksia, ja siksi hän epätoivoissaan oli luovuttanut Giskolle palkkasoturien johdon. Kun nyt hänen palatsinsa määrättiin heidän juhlapaikakseen, niin suunnattiin häneen osa siitä vihasta, joka kohdistui heihin. Sitäpaitsi menot siitä nousivat suunnattoman suuriksi; ja hän sai ne melkein yksinään suorittaa.

Palkkasoturit ylpeilivät saatuaan tasavallan taipumaan ja uskoivat vihdoinkin pääsevänsä kotimaahansa verensä palkka viitan niskapussissa. Mutta kun he nyt juopumuksen höyryjen läpi muistelivat kaikkia ponnistuksiaan, niin ne olivat heidän mielestään kerrassaan ihmeellisiä ja heille oli siis maksettu liian pieni palkka. He näyttelivät arpiaan, kertoivat taisteluistaan, matkoistaan ja kotiseutujansa metsästyksistä.

He matkivat villipetojen huutoja ja niiden hyökkäystä. Sen jälkeen he panivat toimeen mielettömiä vedonlyöntejä; he pistivät päänsä viiniruukkuihin ja joivat taukoamatta kuin janoiset kameelit. Eräs jättiläiskokoinen lusitanialainen, kantaen kummassakin kädessään miestä, juoksi pöytien yli pärskyttäen koko ajan tulta sieramistaan. Lakedaimonilaiset, jotka eivät olleet laisinkaan riisuneet varustuksiaan, hyppivät raskaasti. Muutamat lähentelivät naisten tavoin, tehden rivoja liikkeitä; muutamat asettuivat aivan alasti taistelemaan gladiaattorien tavoin viiniruukkujen sekaan ja eräs joukko kreikkalaisia kiersi tanssien vaasia, johon oli kuvattu nymfejä, samalla kun muuan neekeri löi härän luulla pronssikilpeen.

Äkkiä kuulivat he valittavaa, vuoroin voimakasta ja vuoroin vienoa laulua, joka nousi ja laski ilmassa kuin haavoitetun linnun siivet.

Se oli työvankilassa olevien vankien laulua. Sotilaat syöksyivät äkkiä ylös ja riensivät heitä vapauttamaan.

He palasivat huutojen kaikuessa ajaen keskellä tomupilveä pariakymmentä miestä, jotka eroittautuivat kalpeutensa kautta kaikista muista. Pieni, musta, suppilon tapainen huopalakki peitti heidän paljaaksi ajeltua päätään; heillä kaikilla oli puiset sandaalit jalassaan ja heidän kulkiessaan kalisivat kahleet kuin rämisten kulkevat rattaat.

He saapuivat sypressikäytävälle ja hajosivat joukon keskeen, joka alkoi heiltä kysellä. Eräs heistä jäi syrjään seisomaan. Hänen risaisen tunikansa läpi näkyi hartioissaan pitkiä

arpijuovia. Painaen päänsä alas katsoi hän epäluuloisena ympärilleen ja sulki silmänsä soihtujen häikäisevässä valossa; mutta kun hän näki, ettei kukaan näistä aseellisista miehistä aikonutkaan hänelle mitään pahaa tehdä, niin syvä huokaus nousi hänen rinnastaan; hän änkytti, nauroi kirkkaiden kyynelten huuhdellessa hänen poskiaa; sitten tarttui hän suuren viinikannun korviin, nosti sen suoraan ylös käsillään, joista kahleet riippuivat ja katsoen taivasta kohden ja yhä pidellen maljaa, hän lausui:

– "Terve ensiksi sinulle, Baal-Eshmun vapauttaja, jota synnyinmaani kansa kutsuu Aesculapiukseksi! ja teille, lähteiden, valon ja metsän haltijat! ja teille, vuoristoissa ja maaluolissa piilevät jumalat! ja teille, voimakkaat, loisto varusteiset miehet, jotka olette minut vapauttaneet!"

Ja sitten antoi hän maljan vaipua alas ja kertoi tarinansa. Hänen nimensä oli Spendius. Karthagolaiset olivat ottaneet hänet vangiksi Eginatisaarten meritaistelussa, ja kreikan, ligurian ja punian kielellä kiitti hän kerta vielä palkkasotureita; hän suuteli heidän käsiään; sitten onnitteli hän pitojen johdosta, samalla ihmetellen, ettei hän nähnyt siellä pyhän legionan maljoja. Nämä maljat, joiden kullakin kuudella särmällä oli smaragdeista tehty viinipuu, kuuluivat asekunnalle, joka muodostettiin yksinomaan hyvin kookkaista ylimyksistä. Niiden käyttäminen oli etuoikeus, melkein papillinen kunnia; sen tähden eivät palkkasoturit himoinneetkaan mitään tasavallan aarteista niin kuin juuri niitä. He vihasivat niiden vuoksi legionaa ja oli nähty muutamien

panevan henkensä alttiiksi saadakseen kerran mielettömäksi nautinnokseen juoda noista maljoista.

Siksi lähettivät he niitä hakemaan. Niitä säilyttivät syssitit; nämä olivat kauppiasliittoja, jotka söivät yhteisiä aterioita. Orjat palasivat. Tähän aikaan kaikki syssitien jäsenet nukkuivat.

– "Herättäkää ne!" vastasivat palkkasoturit.

Toisen kerran käytyään selittivät orjat niitä säilytettävän temppelessä.

– "Avatkaa se!" vastattiin heille.

Ja kun orjat vavisten myönsivät, että ne olivat sotapäällikkö Giskon huostassa, niin huusivat palkkasoturit:

– "Tuokoon hän ne tänne!"

Gisko ilmestyi vähän ajan päästä puutarhan perältä pyhän legionan seuraamana. Hänen laaja, musta viittansa, jonka jalokivillä koristettu mitra kiinnitti pään päälle, ja joka valui hänen ympärilleen hänen hevosensa kavioihin asti, liittyi etäältä katsottaessa yön väriin. Ei näkynyt muuta kuin hänen valkoinen partansa, hänen säteilevä päähineensä ja kolminkertainen, suurista sinisistä levyistä tehty kaulanauhansa, joka valui, hänen rinnalleen.

Nähdessään hänet, tervehtivät sotilaat häntä suurella riemuhuudolla, kaikki kiljuivat:

– "Maljat! Maljat!"

Hän alkoi selittämällä, että jos heidän rohkeutensa otetaan varteen, niin he ne ansaitsivat. Joukko ulvoi ilosta käsiään taputtaen.

Hän sen kyllä tiesi, hän, joka taistelussa oli heitä johtanut ja joka viimeisen joukon kera oli palannut viimeisellä galeerilla!

– "Se on totta! se on totta!" sanoivat he.

Mutta, jatkoi Gisko, tasavalta oli antanut kunkin kansakunnan pysyä omana ryhmänä, oli kunnioittanut heidän tapojaan, jumalanpalvelustaan; he olivat vapaita Karthagossa! Mitä noihin maljoihin tulee, niin ne olivat yksityistä omaisuutta. Äkkiä Spendiuksen vierestä syöksyi muuan gallialainen pöytien yli ja juoksi suoraan Giskoa kohden, jota hän uhkasi heiluttaen kahta paljasta kalpaa.

Keskeyttämättä puhettaan iski sotapäällikkö häntä raskaalla norsunluusauvallaan päähän: barbari kaatui. Gallialaiset karjuivat, ja heidän raivonsa tarttui toisiin; he olivat vähällä hyökätä legionan kimppuun. Gisko kohotti olkapäitään nähdessään näiden kalpenevan. Hän ajatteli, että hänen rohkeutensa oli voimaton vastustamaan noita raakoja, vimmatuita petoja. Parempi oli jälestäpäin kostaa jonkun ansan avulla; sen vuoksi hän viittasi sotilailleen ja poistui hitaasti. Sitten, portilla, kääntyi hän palkkasoturien puoleen ja huusi, että he vielä saavat tekoansa katua.

Juhla alkoi uudelleen. Mutta Gisko saattoi palata, ja piirittäen etukaupungin, joka oli aivan kallion reunalla, murskata heidät muuria vastaan. Silloin tunsivat he suuresta joukostaan huolimatta itsensä avuttomiksi; ja suuri kaupunki, joka nukkui heidän alapuolellaan yön pimeässä, äkkiä peloitti heitä lukuisine portaineen, mustine, korkeine taloineen ja outoine jumalineen,

jotka olivat vielä julmemmat kuin sen asukkaat. Etäällä liikkui muutamia laivalyhtyjä satamassa, ja Khamonin temppelistä välkkyi valo. He muistivat Hamilkaria: Missä hän oli? Miksi hylkäsi hän heidät rauhan tultua? Hänen erimielisyytensä Neuvoston kanssa olikin epäilemättä vain tekosyy voidakseen heidät tuhota. Heidän tyydyttämätön vihansa suuntautui häneen; ja he kirosivat häntä yllyttäen vihanvimmaisten puheittensa kautta toinen toisiaan. Tällä hetkellä kokoontui paljon väkeä plataanien alle. He riensivät katsomaan neekeriä, jonka jäsenet sätkähtelivät, silmät tuijottivat, pää heittäytyi taapäin, ja suusta valui vaahto. Joku huusi, että hän on myrkytetty. Kaikki luulivat olevansa myrkytettyjä. He hyökkäsivät orjien kimppuun; kamala melske syntyi ja hävityksen huumaus vallitsi juopuneen armeijan. He iskivät umpipäätä ympärilleen, särkivät ja surmasivat: muutamat viskoivat soihtuja pensaistoihin; toiset kumartuivat leijonahäkkien aidan yli ja surmasivat leijonat nuolilla; uhkarohkeimmat hyökkäsivät norsujen tarhaan, he tahtoivat katkoa niiden kärsän ja syödä norsunluuta.

Mutta balearilaiset linkomiehet, jotka saadaksean rauhassa ryöstää olivat kiertäneet palatsin nurkan taakse, kohtasivat tiellään korkean Indian kaislasta tehdyn aitauksen. He leikkasivat tikareillaan lukon hihnat poikki ja olivat silloin palatsin Karthagon puolisen päädyn puolella, uudessa taiteellisesti leikellyssä puutarhassa. Valkoiset, pitkässä, tiheässä rivissä kasvavat kukat muodostivat taivaansinisellä maalla pitkiä tähdenlennon muotoisia kaarevia viivoja. Pimeistä pensaikoista

lainehti kuuma, hunajainen tuoksu. Muutamien puiden rungot oli sivelty sinoberilla muistuttaen siten verisiä pylväitä. Keskellä oli kahdentoista kuparipylvään päässä lasipallot, ja punertava valo täytti heikosti nämät ontot pallot, jotka muistuttivat vahahtelevia jättiläissuuria silmiä. Sotilaat valaisivat soihtuilla tietään hapuillessaan pitkin loivaa rinnettä, joka oli täynnä syviä vakoja.

Pian he huomasivat pienen lammen, joka oli sinisillä kivimuureilla jaettu useampaan osastoon. Vesi oli niin kirkasta, että soihtun kuva väreili aivan pohjalla, jonka muodosti valkoiset kivet ja kultahieta. Vesi alkoi liikehtiä ja välkähtäviä suomuja näkyi, ja suuria kaloja, joilla oli jalokiviä kidassa ilmestyi veden pinnalle.

Remahtaen nauruun sotilaat pistivät sormensa niiden kiduksiin ja kantoivat ne pöydille.

Ne olivat Barkas perheen kaloja. Kaikki ne polveutuivat niistä alkuajaisista mateista, jotka olivat hautoneet sen pyhän munan, jossa jumalatar oli ollut kätkössä. Tietoisuus siitä että tekivät pyhänrikoksen kiihotti palkkasoturien ruokahalun; he sytyttivät nopeasti tulta kuparisten maljojen alle ja katselivat ilokseen miten kauniit kalat sätkähtelivät kiehuvässä vedessä.

Lainehtiva sotilasjoukko tungeskeli. He eivät enää pelänneet. Heidän otsaltaan valuva tuoksurasva tippui suurina pisaroina risaisille tunikoille, ja molemmin käsin nojautuen pöytään, joka tuntui heistä kiikkuvan kuin laiva, loivat he humalaiset katseensa ympärilleen, silmillään edes ahmiakseen sen, mitä eivät voineet

saada käsiinsä. Toiset, kulkien keskellä purppurapeitteistä pöytää ruokavatien välitse, särkivät norsunluujalustoja ja tyrialaisia lasipulloja. Laulu yhtyi särkyneiden maljojen joukossa kuolevien orjien korinaan. He vaativat itselleen viiniä, lihaa, kultaa. He huusivat itselleen naisia. He juopuneina intoilivat sadalla eri kielellä. Muutamat luulivat, höyryn lainehtiessa heidän ympärillään, olevansa kylpyhuoneissa, tai puut nähdessään kuvittelivat he olevansa metsästävässä ja karkasivat toveriensa kimppuun kuin villipetoihin. Tuli levisi puusta puuhun ja korkeat lehdikot, joista nousi ilmaan pitkiä valkoisia, kierteisiä savupilviä, näyttivät herääviltä tulivuorilta. Huuto yhä kasvoi; haavoittuneet leijonat karjuivat pimeässä.

Palatsin ylin terassi vaikeni äkkiä, keskiö vi aukeni ja nainen, Hamilkarin oma tytär, mustaan pukuun puettuna ilmestyi kynnykselle. Hän astui portaita alas, jotka laskeutuivat sivuttain alemmalle terassille, sitte toiselle, sitten kolmannelle ja hän pysähtyi viimeiselle terassille, galeerinkeuloilla koristetuille portaille. Liikkumattomana ja pää painuneena katseli hän sotilaita.

Hänen takanaan kummankin puolin, oli kaksi pitkää riviä kalpeita miehiä, joilla oli punahetaleiset, valkoiset, aivan maahan asti ulottuvat puvut. Heillä ei ollut partaa, ei tukkaa, ei silmäripsiä. Sormuksista kimaltelevissa käsissään oli heillä kaikilla suuret lyyrat ja he lauloivat kaikki kimeällä äänellä hymniä Karthagon suojelusjumalattaren kunniaksi. Ne olivat Tanitin tempelin eunukki-pappeja, joita Salammo usein

kutsui palatsiinsa.

Vihdoin laskeutui hän galeeriportaita alas. Papit seurasivat häntä. Hän astui sypressikäytävää pitkin, ja kulki hitaasti osastopäällikköjen pöytien lomitse, ja päälliköt hiukan väistyivät katsellen hänen kulkuaan.

Hänen punasinisellä jauholla siroitettu tukkansa oli kanadalaisten impien tavan mukaan sidottu torniksi, joka lisäsi hänen pituuttaan. Ohimoille kiinnitetyt helminauhat ulottuivat suupieliin asti; suu oli hiiluva kuin puoliksi avattu granaatti. Rinnalla oli valohohtavista kivistä sommiteltu koriste, jonka kirjavat muodot matkivat mureen suomuja. Jalokivillä koristetut käsivarret näkyivät paljaina hiattomasta tunikasta, jonka pikimustalle pohjalle oli siroitettu punaisia kukkia. Hänellä oli nilkkojen välillä kultaketju määräämässä askeleiden pituutta, ja tumma purppurainen oudosta kankaasta valmistettu vaippa viilsi maata hänen jälessään, valahtaen hänen astuessaan kuin liikuntaa seuraava laine.

Papit tuon tuostakin näppäilivät lyyroistaan sointuja, ja soiton välillä kuului kultaisen ketjun helske ja papyrussandaalien säännöllinen astunta.

Kukaan ei vielä tuntenut häntä. Hänen tiedettiin vain elävän yksinään antautuneena hartaaseen jumalanpalvelukseen. Sotilaat olivat hänen huomanneet öisin palatsin katolla polvistuvan tähtien eteen sytytettyjen suitsutusmaljojen ympäröidessä häntä, kuu oli tehnyt hänet niin kalpeaksi, ja jotain jumalallista ympäröi häntä hienona usvana. Hänen silmänsä näyttivät katsovan kauvas

kaiken maallisen yli. Hän kulki pää kumarassa ja oikeassa kädessä pieni ebenpuinen lyyra.

He kuulivat hänen kuiskaavan: – "Kuolleet! Kaikki kuolleet! Te ette enää enää äänelleni kuuliaisina niinkuin ennen, kun lammen rannalla istuen teille suuhun heitin meluunin siemeniä. Tanitin salaisuus väreili silmienne pohjalla, jotka olivat vesikuplia kirkkaammat." Ja hän kutsui heitä nimeltään, jotka olivat kuukausien nimet. – "Siv! Sivan! Tammus! Elul! Tischri! Shebar! – Oi! armahda minua, jumalatar!"

Sotilaat, vaikka eivät ymmärtäneet mitään hänen sanoistaan, tunkeutuivat hänen ympärilleen. He aivan ällistyivät hänen pukunsa komeutta; mutta hän loi heihin pitkän pelästyneen katseen, sitten antaen päänsä vaipua hartioiden väliin ja levittäen kätensä hän sanoi useamman kerran:

– "Mitä te teitte! mitä te teitte! Olihan teillä iloitaksenne leipää, lihaa, öljyä, kaikki aittojen villikaneeli! Minä tuotin härkiä Hecatompyluksesta, minä lähetin metsämiehiä erämaahan!" Hänen äänensä paisui, hänen poskilleen nousi puna. Hän jatkoi: "Missä te täällä olette? Valloitetussako kaupungissa, vai valtijaanne palatsissa? Ja kuka on tuo valtijaanne? suffeetti Hamilkar, isäni, Baalin palvelija! Teidän aseitanne, jotka nyt ovat punaisia noiden orjien hurmeesta, niitä kieltäytyi hän antamasta Lutatiukselle! Tunnetteko syntymämaassanne ainoatakaan, joka paremmin osaa taisteluja johtaa? Katsokaa, palatsimme portaat ovat koristetut voittojemme merkeillä! Jatkakaa! polttakaa! Minä vien mukanani pois huoneemme haltijan, mustan käärmeeni,

joka tuolla ylhäällä nukkuu lotuslehdillä! Minä vihellän ja se seuraa minua; ja jos galeeriin nousen, niin kiittää se purteni jälestä aaltojen harjalla."

Hänen hennot sieraimensa vavahtelivat. Hän murskasi kyntensä povensa jalokiviä vastaan. Silmien hehku himmeni; hän jatkoi:

– "Oi! Karthago raukka! säärittävä kaupunki! Sinulla ei ole enää puolustukseksi entisajan voimakkaita miehiä, jotka kulkivat valtameren toiselle puolelle rakentamaan rannoille temppeleitä. Maat tekivät työtä sinun ympärilläsi ja meren ulapat, joita airosi halkoivat, kiikuttivat laihoasi."

Sitten hän alkoi laulaa Melkarthin, sidonilaisten jumalan ja sukunsa kantaisän seikkailuista.

Hän kertoi Ersiphonian vuorille nousemisesta, matkasta Tartessuskeen, ja kostosodasta Masisabilia vastaan käärmeiden kuningattaren puolesta:

– "Hän seurasi syväälle metsään tuota naishirviötä, jonka käärmehäntä lainehteli kuihtuneilla lehdillä kuin hopeinen puro; ja hän saapui kentälle, jossa lanteilta asti louhikäärmeen kaltaiset naiset loimuavan lieden ympärillä istuivat pyrstönsä varassa. Verenhohtava kuu loisti kalpean kehän sisällä, ja hirviöiden kielet, jotka olivat haaraisia kuin kalastajain ahraimet, lipuivat suusta aivan liekin viereen."

Sitten Salamambo keskeyttämättä lauluaan kertoi miten Melkarth, voitettuaan Masisabalin, pisti laivansa keulaan sen katkaistun pään. – "Laivan keinahdellessa vaipui se joka

kerta aaltoihin, mutta aurinko kivetti sen: se tuli kultaakin kovemmaksi; mutta sen silmät eivät ehtyneet itkemästä, ja kyöneleet taukoamatta valuivat alas laineisiin."

Hän lauloi tämän kaiken vanhalla kananealaisella murteella, jota eivät barbaarit tajunneet. He ihmettelivät, mitä hän mahtoi heille sanoa noilla pelottavilla liikkeillään, joilla hän kertomustaan säesti; – ja nousten hänen ympärilleen pöydille, lepovuoteille, sykomorin oksille, suu auki ja pää kurolla he koettivat ymmärtää näitä hämäriä kuvauksia, jotka leijuivat heidän mielikuvituksensa edessä jumalataruston läpi kuten pilvihirviöt taivaalla.

Parrattomat papit yksin ymmärsivät Salammbota. Lyyran kielien päällä riippuvat ryppyiset kädet vavahtelivat ja toisinaan kaiuttivat niistä synkkiä sointuja, sillä vanhoja naisia heikompina vapisivat he samalla mystillisestä liikutuksesta että peläten noita miehiä. Barbaarit eivät heistä välittäneet; he kuuntelivat vain laulavaa neitosta.

Ei kukaan katsellut häntä niin kuin eräs nuori numidialainen päällikkö, joka oli ollut osastopäällikköjen pöydässä oman kansansa sotilaiden keskellä. Hänen vyössään oli niin taajassa tikareja, että ne nostivat koholle laajaa viittaa, joka oli ohimoille sidottu nahkahihnalla. Olalle lainehtiva vaippa verhosi hänen kasvonsa varjoon eikä muuta näkynyt kuin terävien silmien väike. Hän oli sattumalta juhlassa, – hänen isänsä antoi hänen elää Barkaksen luona, kuninkaiden tavoin, jotka lähettivät lapsensa kuuluisiin perheisiin valmistamaan liittoja; mutta niinä

kuutena kuukautena, jotka Narr' Havas oli täällä viettänyt, ei hän vielä ollut nähnyt Salammbota; ja istuen kantapäillään, nojaten poskeaan keihäänsä varteen hän katseli häntä sieraimen vavahdellessa kuin leopardilla, joka vaanii bamburuokojen suojassa.

Pöytien toisella puolen oli muuan hyvin kookas, kähärä- ja mustatukkainen libyalainen. Hänellä oli yllään sotisopansa, jonka kuparisuomut repivät lepovuoteen purppurapeitettä. Hopeinen puolikuun muotoinen kaulanauha sotkeutui rinnan ihokarvoihin. Hyytynyttä verta oli hänen kasvoillaan, hän nojasi vasenta kyynärpäätänsä vasten; ja suu auki hän hymyili.

Salamambo ei enää ollut pyhän laulelman vallassa. Äkkiä käytti hän kaikkia barbarien murteita, naisellisella hienotunteisuudella koettaen lauhduttaa heidän vihaansa. Kreikkalaisille hän puhui kreikan kieltä, sitten kääntyi hän ligurialaisten, campanialaisten ja neekerien puoleen; ja jokainen kuunnellessaan löysi hänen äänestään synnyinmaansa ihanuuden. Karthagon muistojen huumaamana hän nyt lauloi entisistä taisteluista Roomaa vastaan; sotilaat kalskuttivat aseitaan. Hän tulistui paljaiden kalpojen väikkeestä; hän huusi kädet ojennettuina. Hänen lyyransa putosi, hän vaikenä; – ja painaen molemmin käsin sydäntään, hän muutaman hetken silmät ummessa nautti kaikkien miesten innostuksesta.

Matho libyalainen kumartui häntä kohden. Vaistomaisesti Salamambo lähestyi häntä ja kiitollisena kun oli saanut ylpeytensä tyydytetyksi, hän kaasi hänelle pitkän viinisuihkun kultaiseen

maljaan siten tehdäkseen sovinnon armeijan kanssa.

– "Juo!" sanoi hän.

Matho otti maljan ja nosti sen huulilleen. Samassa eräs gallialainen, sama, jota Gisko oli haavoittanut, lausui omalla murteellaan iloisen näköisenä hänelle jonkun sukkeluuden. Spendius oli lähellä; hän tarjoutui tulkitsemaan.

– "Puhu"! sanoi Matho.

– "Jumalat sinua suosivat, sinusta tulee rikas mies. Milloin vietät häitä?"

– "Mitä häitä?"

– "Sinun häitäsi! sillä meidän maassamme", sanoi gallialainen, "kun nainen antaa sotilaalle juotavaa, niin tarjoo hän miehelle vuoteensa."

Hän ei ollut vielä lopettanutkaan, kun Narr' Havas syöksyi ylös, sieppasi tikarin vyöstään ja nojaten oikeaa polveaan pöydän reunaan heitti sen Mathoa kohden.

Tikari suhahti maljojen lomitse, ja lävistäen libyalaisen käsivarren naulitsi sen niin lujaan pöytään kiinni, että tikarin kahva vavahteli.

Matho irroitti nopeasti tikarin, mutta hänellä ei ollut aseita, hän oli alasti; silloin hän nosti molemmin käsin raskaan katetun pöydän ja heitti sen Narr' Havasta kohden heidän väliinsä syöksyvän joukon yli. Sotilaat ja numidialaiset olivat niin ahtaalla, että eivät voineet miekkojaan paljastaa. Matho raivasi, töytäten päällään, itselleen tietä. Kun hän sen nosti ylös, oli Narr' Havas kadonnut. Hän katseli ympärilleen etsien häntä.

Salammbokin oli poistunut.

Silloin hänen katseensa kääntyi palatsiin päin ja hän aivan ylhäällä huomasi erään mustaristisen punaisen portin sulkeutuvan. Hän riensi sitä kohden.

Hänen nähtiin juoksevan galeerinkeulojen ohi, sitten ilmestyi hän seuraaville kolmelle portaalle, kunnes saapui punaiselle portille, jota hän kaikin voimin jyskytti. Lähettäen nojautui hän seinää vasten, jotta ei kaatuisi.

Eräs mies oli häntä seurannut, ja hämärässä, sillä palatsin kulma peitti juhlan soihdut, tunsu hän sen Spendiuksiksi.

– "Mene pois!" sanoi hän.

Vastaamatta mitään alkoi orja hampaillaan repiä tunikaansa; sitten polvistuen Mathon viereen tarttui hellävaroin tämän käsivarteen ja hypyeli sitä löytääkseen hämärässä haavan.

Kuun säteen välähtäessä pilvien raosta näki Spendius keskelläkäsivartta ammottavan haavan. Hän kääri sen ympärille kangaskappaleen; mutta toinen ärtyisänä sanoi: "Anna minun olla! anna minun olla!"

– "En!" lausui orja. "Sinä minut pelastit tyrmästä. Minä olen omasi! sinä olet herrani! käske!"

Matho kulki seinän viertä asteli pitkin penkerettä. Joka askeleella kuunteli hän ja kullattujen ristikkojen läpi tirkisti hiljaisiin huoneisiin. Vihdoin seisautui hän epätoivoissaan.

– "Kuule!" sanoi hänelle orja. "Oi, elä minua halveksi heikkouteni tähden! Minä olen asustanut palatsissa. Minä voin kuin käärme vilahtaa seinien sisälle. Tule! Esi-isien salissa on

joka permantoliuskan alla kultaharkko; maanalainen tie vie heidän hautaansa."

– "Mitä minä siitä!" sanoi Matho.

Spendius vaikeni.

He olivat penkereellä. Suunnaton pimeä varjo leveni heidän eteensä, siinä näkyi hämää hää kasaantumisia, kuten kivettyneen valtameren jäättiläislaineita.

Mutta idän puolella ilmeni valokuova. Alhaalla vasemmalla Megaran kanavat alkoivat valkoisina mutkikkaina uomina kuvastua puutarhojen vihannan lomitse. Seitsemikulmaisten temppelien kartiokatot, portaat, terassit, vallitukset vähitellen näkyivät aamun hämärässä; ja koko Karthagon niemen ympärillä välkkyi valkoinen vaahto vyö, ja smaragdian värinen, meri näytti aivan hyytyneeltä aamun sarastaessa. Sen mukaan kuin puna taivaalla laajeni, niin jyrkänteen kupeella olevat korkeat talot kohosivat, erottautuivat, muistuttaen mustaa vuohiparvea, joka laskeutuu vuoristosta. Autiot kadut pitenevät; sieltä täältä muurien takaa pilkistävät palmut eivät liikahtaneetkaan, vedellä täytetyt altaat muistuttivat pihaille unohtuneita hopeakilpiä, Hermaeumin niemen majakka alkoi vaaleta. Aivan ylhäällä, Akropoliin sypressimetsässä, Eschmunin hevoset tunsivat valon koittavan, nostivat kaviot marmoraituukselle ja hirnuivat aurinkoa kohden.

Se nousi; Spendius nosti huudahtaen kätensä ylös.

Kaikki ui punaisessa valossa, sillä jumala aivan kuin silpoen itseään heitti tulvivina säteinä Karthagon yli suoniensa kultaisen

sateen. Galeerien keulat kimaltelivat, Khamonin katto näytti olevan tulossa, ja temppelien porttien auetessa näkyi väikettä sisältä. Maalta tulevien suurien kuormakärriä pyörät kolisivat katukiviin. Säilytetyt dromedaarit laskeutuivat apengerteitä alas. Rahanvaihtajat katujen kulmissa levittivät kauppakojujensa telttakatokset. Haikarat lensivät valkoiset purjeet lainehtivat. Tanitin lehdosta kuului pyhien ilotyttöjen tamburiinien soittoa, ja Mappalioiden kärjellä uunit, joissa saviarkkuja valmistettiin, alkoivat sauhuta.

Spendius kumartui terrassin reunan yli; hänen hampaansa kalisivat, hän sanoi:

– "Niin... niin... valtiaani! minä ymmärrän, miksi sinä äsken halveksit palatsin ryöstämistä."

Matho aivan kuin heräsi hänen sähisevään puheeseensa, hän ei näyttänyt ymmärtävän; Spendius jatkoi:

– "Mikä rikkaus! ja noilla miehillä, jotka tämän omistavat, ei ole miekkaakaan sitä puolustaakseen!"

Sitten hän ojensi oikean kätensä ja osoitti ihmisiä, jotka kömpivät hiekkasärkillä satamamuurin ulkopuolella, etsiäkseen kultahietaa!

– "Katso!" sanoi hän, "tasavalta on samallinen kuin nuo kerjäläiset: kumartuen valtameren reunalle pistää se joka rantamalle ahnaan kätensä, ja aaltojen pauhu täyttää niin sen korvat, ettei se kuule takaa saapuvan herransa askeleita!"

Hän veti Mathon aivan terrassin toiseen päähän ja osoitti puistoa, jossa sotamiesten puihin ripustetut miekat kimaltelivat

auringon valossa.

– "Mutta täällä on voimakkaita miehiä, joiden viha on vimmuttu, eikä mikään sido heitä Karthagoon, ei heidän perheensä, ei valansa, ei jumalansa!"

Matho nojasi seinää vastaan, Spendius läheni häntä ja jatkoi matalalla äänellä:

– "Ymmärrätkö minua, sotilas? Me astuisimme purppuralla verhottuina kuin satrapit. Meitä pestäisiin tuoksuvissa vesissä; minulla olisi vuorostani orjia! Etkö sinä ole kyllästynyt nukkumaan paljaalla maalla, juomaan leirin hapanta viiniä ja aina kuulemaan torven ääntä? Sinä aijot myöhemmin levätä, eikö niin? silloin kun sotasopasi riisutaan ja ruumiisi heitetään korppikotkien ruuaksi! tai ehkä sauvaan nojaten sokeana, ontuvana, raihnaisena kuljet portilta portille kertomassa nuoruuttasi lapsille ja suolakastikkeen kauppiaille. Muistahan kaikkia päällikköjesi vääryyksiä, nukkumistasi lumikinoksissa, marsejasi päivän helteessä, sotakurin julmuutta ja ainaista ristiinnaulitsemisen uhkaa! Niin monen kärsimyksen jälkeen olet saanut kunniakäädyt, samoin kuin aasin kaulaan sidotaan kulkus nauha, jotta se juostessaan huumaantuu eikä tunne väsymystä. Sellainen mies kuin sinä, urhoollisempi kuin Pyrrhus! Jos sinä vaan olisit tahtonut! Kuinka onnellinen olisitkaan suurissa viileissä saleissa, lyyran soudessa, lojuen kukilla, narrien ja naisten huvitellessa sinua! Elä sano, että sen saavuttaminen olisi mahdotonta! Eivätkö palkkasotilaat jo ennen ole vallanneet Rhegiumia ja muita varustettuja paikkoja Italiassa. Kuka sinua

estää! Hamilkar on poissa; kansa kiroo rikkaita; Giskolla ei ole mitään valtaa ympärillään olevien pelkurien yli. Mutta sinä olet urhoollinen, sinua he tottelisivat. Käske sinä! Karthago on meidän; hyökätäkäämme ottamaan!"

– "Ei!" sanoi Matho, "Molokin kirous lepää ylitseni. Minä tunsin sen hänen silmissään ja aivan äsken näin eräässä ternin pelissä mustan oinaan, joka väistyi taapäin." Hän jatkoi katsoen ympärilleen: "Missä hän on?"

Spendius näki että suunnaton levottomuus oli hänen sielussaan, eikä uskaltanut enää haastella.

Puut heidän takanaan vielä höyrysisivät; niiden mustilta oksilta silloin tällöin putoili puoliksi kärventyneitä apinain ruumiita vatien joukkoon. Juopuneet sotilaat kuorsasivat suu auki ruumiiden keskellä; ja ne, jotka eivät nukkuneet, painoivat auringon sokaisemina päänsä alas. Myllerretty maa katosi punaisten lätkköjen alle. Tarhansa paalujen keskellä norsut heiluttivat verta vuotavia kärsiään. Avoimissa aitoissa näkyi säkeistä maahan kaadettua vehnää ja porttiholvissa korkea kasa barbarien särkemiä vaunuja. Sedripuihin lentäneet riikinkukot levittivät pyrstönsä ja alkoivat kirkua.

Mutta Mathon liikkumaton asento oudoksutti Spendiusta; Matho oli vielä äskeistä kalpeampi, ja hänen nojatessaan molemmin käsin penkereen reunaan vasten hänen tuijottavat silmänsä seurasivat etäällä jotain. Kumartuessaan huomaa Spendius, mitä hän katseli. Kultainen piste näkyi etäällä tomuisella Uticaan vievällä tiellä; se oli kahden muulin vetämien

kaksipyöräisten ajoneuvojen pyörännapa; orja juoksi aisan vieressä pidellen suitsista muuleja. Ajoneuvoissa istui kaksi naista. Muulien harjat löyhyivät persialaiseen tapaan niiden korvien välissä valkoisista helmistä tehdyn verkon alla. Spendius tunki ajajat; hän pidätti huudahduksen.

Suuri huntu liehui niiden takana tuulessa.

II

SICCASSA

Kaksi päivää myöhemmin poistuivat palkkasoturit Karthagosta.

Jokaiselle heistä oli annettu kultaraha sillä ehdolla, että he leiriytyisivät Siccaan, ja heille oli kaikin tavoin mielistellen sanottu:

– "Te olette Karthagon pelastajia! Mutta te näännytätte sen nälkään, jos jätte; se ei silloin kykene palkkaa suorittamaan. Poistukaa! Tasavalta kyllä myöhemmin palkitsee teitä tästä myöntyväisyydestä. Me kokoomme heti verot; palkkanne on oleva täydellinen ja galeerit pannaan kuntoon viemään teidät kotimaahanne."

Eivät he osanneet vastata mitään niin moniin puheisiin. Sotaan tottuneet miehet ikävystyivät kaupungissa oleskeluun. Ei heitä ollut vaikea taivuttaa, ja kansa nousi muureille katsomaan heidän lähtöään.

He kulkivat Khamonin katua myöten ja Cirtan portin kautta, sikinsokin, jousimiehet raskasaseisten, päälliköt sotamiesten, lusitalialaiset kreikkalaisten kanssa. He astuivat reippaasti ja raskaat kothurnit kalskuivat katuliuskoilla. Asevarustukset olivat heittokoneet lyöneet myhkyille ja kasvot olivat tummentuneet taistelun helteessä. Karkeita huutoja kuului

tiheän parran alta; särkyneet panssaripaidat kalskuivat kalvan kahvaa vasten, ja vaskilevyjen lomitse näkyi lihakset, jotka olivat yhtä peloittavia kuin sotakoneet. Pitkät peitset, tapparit, keihäät, huopapäähineet, pronssikypärit, kaikki lainehti tasaisesti eteenpäin. Kadut täyttyivät niin että olisi luullut seinien murtuvan, ja pitkä sotilasrivi kulki korkeiden, kuusikerroksisten, vuoriöljyllä siveltyjen rakennusten ohi. Rauta- tai ruokoristikkojen takaa katselivat naiset hunnutettuina vaiti barbaarien kulkua.

Terrassit, vallit, muurit olivat täpötäynnä mustiin pukuihin puettuja karthagolaisia. Merimiesten mekot loivat aivan kuin veritäpliä tähän tummaan tungokseen, ja melkein alastomat lapset, joiden iho loisti kuparisten rannerenkaiden alta, huitoivat joko pylväiden lehtikoristeista tai palmupuun oksien lomasta. Muutamia Neuvoston jäseniä oli asettunut tornien tasakatolle, eikä kukaan tiennyt, miksi siellä täällä seisoivat tuollainen pitkäpartainen mies mieltäväisen näköisenä. Ne näkyivät kauvaksi taivasta vastaan epäselvinä kuin haamut ja liikkumattomina kuin kivikuvat.

Kaikissa oli kuitenkin sama levottomuus valloillaan; pelättiin, että barbarit huomattessaan olevansa niin taajalukuisia, haluaisivatkin jäädä. Mutta he poistuivatkin niin luottavaisina, että karthagolaiset tulivat rohkeammiksi ja liittyivät sotilasten seuraan. Heille vannottiin valoja ja heitä syleiltiin. Pyysivät pä muutamia suunnattomasti vehkeillen ja rohkeasti teeskennellen heitä jäämään kaupunkiin. Heille heitettiin hajuaineita, kukkia,

hopearahoja. Heille annettiin taikaesineitä tauteja vastaan; mutta niihin oli syljetty kolme kertaa, jotta ne tuottaisivat kuoleman, tai pantu sisään shakaalin nahkaa, joka tekee sydämen pelkuriksi. Heille toivotettiin ääneen Melkarthin siunausta ja hiljaa hänen kiroustaan.

Sitten seurasi kuormastovaunujen tungos, vetojuhdat ja jällelle jääneet sotilaat. Sairaat valittelivat dromedaarien selässä; toiset nojasivat ontuen keihään varteen. Juopot kantaa retustivat leilejä, syömärit lihakimpaleita, leivoksia, hedelmiä, voita viikunanlehdillä ja jäätä kangassäkeissä. Toisella oli päivänvarjo kädessään tai papukaija olallaan. He taluttivat koiria, gaselleja tai panttereja. Libyalaiset naiset haukkuivat ratsastaessaan aasin selässä neekerinaisia, jotka sotilaiden tähden olivat jättäneet Malquan porttolat; useat imettivät lastaan, joka riippui heidän rinnallaan hihnan varassa. Miekan kärjillä joudutettiin muuleja, joiden selkä taipui teltojen taakan alla; ja paljon oli palvelijoita ja vedenkantajia, kalpeita, kuumeen kellastamia ja aivan likaisia syöpäläisistä, Karthagon kansan sakkajoukkoa, joka oli liittynyt barbareihin.

Heidän mentyään suljettiin portit ja kansa laskeutui alas muureilta; armeija hajaantui pian koko kannakselle.

Se jakaantui erisuuruisiin osiin. Sitten näkyivät peitset kuin sankka kaislisto, vihdoin kaikki katosi tomupilveen; ne sotilaat, jotka kääntyivät Karthagoon päin katsomaan näkivät pitkien muurien reunojen autioina kohoavan taivaan rantaa vastaan.

Sitten kuulivat barbarit kamalan huudon. He luulivat ryhmän

kaupunkiin jääneitä tovereitaan, (sillä he eivät tarkkaan tietäneet omaa lukumääräänsä) ryöstävän huvikseen jotain temppeleitä. He nauroivat sydämensä pohjasta tälle ajatukselleen ja jatkoivat matkaansa.

Ilokseen marssivat he taas yhdessä, kuten ennen, keskellä tasankoa; ja kreikkalaiset lauloivat mamertilaisten vanhaa laulua:

– "Peitsellä ja miekalla minä kynnän ja niitan; minä se olen talon isäntä. Aseeton mies vaipuu jalkaini juureen ja kutsuu minua herraksi ja valtakuninkaaksi."

He huusivat, hyppelivät, iloisimmat alkoivat kertoa tarinoita; kurjuuden aika oli loppunut. Tunikseen tultuaan huomasivat muutamat, että joukko balearilaisia linkomiehiä puuttui heidän seurastaan. Epäilemättä eivät he olleet kaukana; ja sitten heitä ei enää muisteltukaan.

Muutamat majoittuivat taloihin, toiset sijoittuivat muurien juurelle, ja kaupungin asukkaat tulivat haastelemaan sotilaiden kanssa.

Koko yön näkyi Karthagon puolella taivaan rannalla palavia tulia, roihut nousivat kuin jättiläissoihutujen liekit ja kuvastuivat tyyneen lahteen. Ei kukaan armeijassa tietänyt, mitä juhlaa siellä vietettiin.

Seuraavana päivänä he kulkiivat asumuksista rikkaan seudun läpi. Patriisien vuokratiloja oli pitkin tien vartta; vesiojat kiertelivät palmumetsissä; oliivipuut muodostivat pitkiä viheriäisiä rivejä; rusousvat leijailivat kukkuloiden rotkoissa; etäällä näkyi sinisiä vuoristoja. Kuuma tuuli puhalsi.

Kameleontit ryömivät kaktuksen suurilla lehdistä.

Barbarit alkoivat kulkea hitaammin.

He astuivat eri ryhmissä tai kulkivat perättäin pitkän matkan päässä toisistaan. He söivät viinitarhoista rypäleitä. He lojuivat ruohikossa, ja katselivat kummissaan härkien keinotekoisesti mutkistettuja sarvia, lampaita, jotka olivat vuodalla verhotut, jotta villa pysyisi puhtaana, vinokaiteita muodostavia ojjia, laivanankkurin näköisiä auroja, ja silphiumilla kastettuja granaattipuita. Tämä maan hedelmällisyys ja viisaat keksinnöt häikäisivät heitä.

Illalla he laskeutuivat levolle avaamattomien teltojensa päälle; ja nukkuessaan tähtitaivaan alla he muistelivat Hamilkarin juhlaa.

Seuraavana keskipäivänä pysähdyttiin erään joen varrelle, oleanderi-pensaiden suojaan. Silloin he sukkelasti heittivät pois keihäänsä, kilpensä ja vyönsä. He peseytyivät ilosta huutaen, ammensivat kypärillään vettä, toiset, joivat suullaan maaten keskellä vetojuhtia, joiden kantamukset putoilivat.

Spendius, istuessaan Hamilkarin puistosta varastetun dromedarin selässä, näki etäällä Mathon, joka kantaen rinnallaan kättään siteessä, avopäin ja pää alaspainuneena juotti muuliaan katsellen virran juoksua. Heti hän juoksi joukon läpi huutaen: – "Valtias! valtias!"

Matho ei häntä edes kiittänyt hänen siunauksistaan. Välittämättä siitä alkoi Spendius kulkea hänen jälessään ja tuon tuostakin loi hän levottomana katseensa Karthagoon päin.

Hän oli kreikkalaisen puhujan ja campanialaisen ilotytön poika. Hän oli ensin rikastunut naiskaupalla; sitten menetettyään kaikki varansa eräässä haaksirikossa kävi hän Sammumin paimenten kanssa sotaa Roomaa vastaan. Hän joutui vangiksi, mutta pakeni, joutui uudelleen vangiksi ja sai tehdä työtä kivilouhimoissa, hikoilla kylpyhuoneissa, parkua rangaistuksen saadessaan, kulkea isännältä isännälle ja tuntea kaikki orjuuden kauhut. Kerran hän syöksyi epätoivoissaan mereen korkeasta kolmisoutupurresta, jossa hän oli soutajana. Hamilkarin merimiehet pelastivat hänet puolikuolleena ja toivat Karthagoon Megaran tyrmään. Mutta koska pakolaiset piti luovutettaman Roomalle takaisin, niin hän käytti sekasortoa hyväkseen ja pakeni sotilaiden seurassa.

Koko matkan ajan pysytteli hän Mathon lähetyvillä, toi hänelle ruokaa, tuki häntä ratsun selästä astuessa, levitti maton illalla hänen päänsä alle. Matho heltyi lopulta näiden hellyydenosoitusten vaikutuksesta ja alkoi vähitellen kertoa itsestään.

Hän oli syntynyt Syrtin rannalla. Hänen isänsä oli hänet vienyt pyhiinvaellusmatkalle Ammonin temppeliin. Sittenhän oli pyydystänyt norsuja garamantilaisten metsissä. Myöhemmin hän oli astunut Karthagon palvelukseen. Hänet oli Drepanumin valloituksessa nimitetty tetrarkaksi. Tasavalta oli hänelle velkaa neljä hevosta, kaksikymmentä kolme medimniä vehnää ja koko talven palkan. Hän pelkäsi jumalia ja toivoi kuolevansa kotimaassaan.

Spendius kertoili hänelle matkoistaan, näkemistään kansoista ja temppeleistä; hän oli hyvin kätevä: hän osasi valmistaa sandaaleja, peitsiä, verkkoja, kesyttää villipetoja ja keittää myrkkynyä.

Joskus kesken puhetta hän päästi karkean huudon; Mathon muuli joudutti kulkuaan; toiset riensivät jälestä, sitten Spendius jälleen kiljaisi pelon vallassa. Se alkoi haihtua neljännen päivän iltana.

He kulkivat vieretysten armeijan oikealla puolella erään kukkulan rinteellä; alhaalla tasanko leveni kadoten yöilman usvaan. Sotilasrivit liikkuvat heidän alapuolellaan, aaltoillen hämärässä. Toisinaan astuivat he kuun valaisemille kummuille; silloin tähti tuikki peitsien kärjessä, kypärit hetkisen kimaltelivat, kaikki katosi ja uusia joukkoja taukoamatta saapui. Etäällä lammaslaumat havahtaessaan määkyivät, ja sanomattoman suloinen rauha tuntui laskeutuvan maan päälle.

Heittäen päänsä taapäin ja silmät puoliksi ummessa Spendius hengitti syvään raitista tuulta; hän levitti käsivartensa ja liikutti sormiaan paremmin tunteakseen sen hyväilyn, joka ruumistaan hiveli. Jälleen heränneet koston unelmat innostuttivat häntä. Hän painoi kätensä suulleen salatakseen nyyhkytyksiään, ja puoliksi huumauksen hurmiossa hän laski suitset vapaaksi, ja dromedaari astui eteenpäin pitkin, säännöllisin askelin. Matho oli vaipunut entiseen alakuloisuuteensa; hänen jalkansa riippuivat maahan asti, ja ruoho lyöden hänen korthurneihinsa siuhkui taukoamatta.

Mutta tietä jatkui loppumattomiin. Tasangon toisella puolella

jouduttiin uudelleen pyöreälle ylängölle; sitten laskeuduttiin laaksoon, ja vuoret, jotka näyttivät sulkevan taivaanrannan, väistyivät jota lähemmäksi tultiin aivan kuin liukuen tieltä pois. Toisinaan jouduttiin joelle, joka tamariskipensaiden välitse luikerteli kunnaiden taakse. Joskus osui matkan varrelle korkea kallio, joka oli kuin laivan keula tai kadonneen jättiläiskuvapatsaan jalusta.

Säännöllisen matkan päässä toisistaan tavattiin pieniä neliskulmaisia temppeleitä, joita Siccaan kulkevat vaeltajat käyttivät lepopaikkoinaan. Ne olivat suljettuina kuin haudat. Saadakseen ne auki jyskyttivät libyalaiset niiden ovia. Kukaan ei sisäpuolelta vastannut.

Sitten viljelyspaikat alkoivat harveta. Äkkiä tultiin hiekkatasangoille, jossa ohdakkeet kasvoivat tiheässä. Lampaita kulki kivien lomissa laitumella; nainen, sininen kangas uumenillaan, paimensi niitä. Hän pakeni kirkuen heti, kun kallioiden välistä näki sotilaiden peitset.

Juuri kun he kulkivat kuin pitkää käytävää myöten, jonka kummallakin puolen oli punertavia kallioita, kamala haju tuntui heidän sieramiinsa, ja he olivat johanneksenleipäpuun latvassa näkevinään jotain tavatonta: leijonan pää pistäytyi lehvien lomitse esiin.

He juoksivat lähemmäksi. Se oli leijona, joka aivan kuin rikollinen oli naulittu käpälistään ristiin. Suunnaton kuono painui rintaa vastaan, ja etukäpälat, jotka melkein katosivat tuuhean harjan alle, olivat aivan levällään kuin linnun siivet.

Kylkiluut näkyivät selvästi pingoittuneen nahan alta; takajalat, jotka olivat päälletysten naulatut yhteen, olivat hiukan koukussa; ja musta veri, joka virtasi karvojen alta, oli muodostanut suikulaisia veripuikkoja häntään, joka riippui suoranaan pitkin ristiä. Sotilaat pitivät sen ympärillä iloa; kutsuivat sitä konsuliksi ja Rooman kansalaiseksi ja heittivät sen silmiin kiviä ajaakseen paarmat pois.

Sata askelta etempänä tapasivat he kaksi samallaista, ja äkkiä näkyi pitkä rivi ristiinnaulittuja leijonia. Muutamat olivat kuolleet jo niin kauvan sitten, ettei niistä ollut jällellä ristillä muuta kuin luurangon jätteitä; muutamilla, puoleksi matojen syömillä, kita oli vääntyneenä kamalaan irvistelyyn; niiden joukossa oli tavattoman kookkaita; risti notkui niiden alla ja ne häilyivät tuulessa ja niiden päiden päällä liiteli taukoamatta korppiparvi. Siten kostivat karthagolaiset kiinni saamilleen villipedoille; he toivoivat täten peloittavansa toisia. Barbarien nauru taukosi ja he kummastelivat tätä näkyä. "Mikä kansa tämä kansa on", ajattelivat he, "joka huvikseen ristiinnaulitsee leijonia!"

Suurin osa heistä oli pohjoisten maiden kansaa, jotka olivat jo levottomia, kärsimättömiä, sairaita. He repivät kätensä aloen piikkeihin; suuret paarmat surisivat heidän korvissaan ja punatauti alkoi levitä armeijaan. He kävivät kärsimättömiksi, kun ei Siccaa jo näkynyt. He pelkäsivät eksyvänsä ja joutuvansa erämaahan, tuohon hiekan ja kauhujen valtakuntaan. Useat eivät enää tahtoneet kulkeakaan eteenpäin. Monet palasivat Karthagoa

kohden.

Vihdoin seitsemäntenä päivänä, kauvan kuljettuaan erään vuoren rinnettä, kääntyivät he oikealle; äkkiä näkyi muuririvi, joka kohosi valkoisilla kallioilla melkein kadoten niiden väriin. Samassa näkyi koko kaupunki; sinisiä, keltaisia ja valkoisia huntuja liehui valleilla iltaruskossa. Ne olivat Tanitin papittaria, jotka olivat rientäneet sotilaita vastaan ottamaan. He seisoivat rivissä pitkin vallituksen reunaa lyöden tamburiineja, näppäilyä lyyroja, helistäen kalkkaroita, ja aurinko, joka heidän takanaan laskeutui Numidian vuoriston taa, loi säteensä läpi harppujen kielien, joiden yli heidän paljaat käsivartensa ojentuivat. Toisinaan soittokoneet vaikenivat, ja kimakka huuto, äkinäinen, raivoisa, jatkuva, haukunnan kaltainen kuului heidän lyödessään kielellään suupieliinsä. Muutamat olivat pitkällään leuka käden nojassa, ja liikkumattomampina kuin sfinxit iskivät he suuret mustat silmänsä lähestyvään armeijaan.

Vaikka Sicca olikin pyhä kaupunki, niin ei se voinut majoittaa niin suurta joukkoa; temppeli lisärakennuksineen täytti jo puolet kaupungista. Sen vuoksi asettuivatkin barbarit leiriin kaupungin ulkopuolelle, säännölliset joukot osastoihinsa, toiset kansakunnittain tai oman mielensä mukaan.

Kreikkalaiset nostivat suoriin yhdensuuntaisiin riveihin nahkatelttansa, iberialaiset järjestivät kehään kangasmajansa; gallialaiset tekivät laudoista vajoja; libyalaiset laativat pelkistä kivistä suoja, ja neekerit kaivoivat käsin hiekkaan makuukuoppia. Monet, tietämättä minne sijoittuisivat,

harhailivat kuormaston keskellä, ja nukkuivat yönsä paljaalla maalla risaiseen viittaansa kääriytyneinä.

Tasanko leveni heidän ympärilleen joka taholta vuorien saartamana. Siellä täällä jokunen palmupuun kumartui hiekkakummun yli, hongat ja tammet muodostivat viheriäitä läisköjä jyrkänteihin. Joskus ukkossade aivan kuin pitkä harso riippui taivaalta, mutta tasangolla pysyi kirkas sää ja päivänpaiste, sitten lauhkea tuuli lennätteli hiekkapilviä; – ja joki virtasi ryöppyinä Siccan kukkulalta, jossa kohosi kultakattoisena, kuparipylväisenä Venus Karthagolaisen, seudun suojelusjumalattaren temppeli. Hän näytti täyttävän koko seudun. Seudun vaihtelevaisuus, sen muuttelevaiset ilmat ja valovälkkeet olivat aivan kuin hänen oikukkaan voimansa ja ikuisen hymynsä kauneuden tunnusmerkkinä. Vuorien kukkulat olivat puolikuun-muotoisia, toiset muistuttivat naisia, jotka ojensivat täyteläisiä rintojaan, ja barbarit tunsivat miten heidän väsyneen ruumiinsa yli laskeutui suloinen uupumus.

Spendius oli myymällä dromedaarinsa ostanut itselleen orjan. Pitkin päivää hän makasi maassa Mathon teltan edustalla. Joskus hän havahti luullen unessa kuulleensa piiskuuhihnojen siuhkuvan; mutta hän laski hymyillen kätensä jaloilleen niiden arpien päälle, jotka kahleet olivat tehneet; sitten hän jälleen vaipui uneen.

Matho suostui hänen seuraansa, ja liikkuessaan kulki Spendius hänen takanaan kuten liktori, suuri kalpa lanteellaan; tai Matho veltosti nojasi käsivarttaan hänen olkapäähänsä, sillä

Spendius oli lyhyt.

Eräänä iltana kulkiessaan yhdessä pitkin leirin kujia, he huomasivat valkoviittaisia miehiä; heidän joukossaan oli Narr' Havas, numidialainen prinssi. Matho vavahti.

– "Miekkasi!" huusi hän; "minä tahdon hänet tappaa!"

– "Elä vielä!" sanoi Spendius pidättäen häntä. Jo Narr' Havas lähestyi heitä.

Hän taivutti peukalonsa alaspäin sovinnon merkiksi, ja pani silloisen suuttumuksensa juhlan juopumuksen syyksi; sitten hän puhui kauvan Karthagoa vastaan, mutta ei lausunut, mikä hänet toi barbarien luo.

Tekikö hän sen pettääkseen heidät vai tasavallan? kysyi Spendius itseltään; ja kun hän aikoi käyttää hyväkseen kaikkia selkkauksia, niin oli hän tyytyväinen jo edeltäpäin petoksiin, joita hän epäili Narr' Havaksen aikovan tehdä.

Numidialaisten päällikkö jäi palkkasoturien seuraan. Hän näytti haluavan Mathon ystävyyttä. Hän lähetti hänelle juottovuohia, kultahietaa ja kameelikurjen sulkia. Libyalainen ällistyi näitä ystävyydenosoituksia, mutta ei tahtonut niihin vastata eikä niitä hyljätä. Spendius sai hänet rauhoittumaan, ja Matho antoi orjansa johtaa itseänsä, – häilyen aina päätöksissään ja ollen voittamattoman huumauksen vallassa, kuten se, joka kerran on juonut juoman, joka hänelle tuottaa lopulta kuoleman.

Eräänä aamuna, lähtiessään kaikin kolmisin leijonia pyytämään, kätki Narr' Havas tikarin viittansa alle. Spendius kulki koko ajan hänen takanaan; ja he palasivat ilman että hän

oli paljastanut tikariaan.

Erään toisen kerran kuljetti Narr' Havas heidät hyvin kauvas, aivan kuningaskuntansa rajoille asti. He saapuivat ahtaaseen kalliosolaan; Narr' Havas hymyili selittäessään heille, ettei hän löytänyt enää tietä; Spendius löysi sen.

Mutta useammin läksi Matho alakuloisena heti aamun noustua kuljeksimaan tasangolle. Hän heittäytyi hietaan pitkälleen ja jäi liikkumattomana siihen lepäämään iltaan asti.

Hän kysyi vuorotellen neuvoa kaikilta armeijan ennustajilta, niiltä, jotka tarkastavat käärmeiden kulkua, niiltä, jotka lukevat tähdistä, niiltä, jotka puhaltelevat kuolleiden tuhkaan. Hän nieli galbanum-pihkaa, seseliä ja kyyn myrkkyä, joka jäädyttää sydämen; neekerinaiset laulellen kuutamossa barbarisia sanoja pistelivät häntä otsaan kultapuukkosilla; hän hankki itselleen kaulakäätyjä ja taikaesineitä; hän vuoronperään rukoili Baal-Khamonia, Molokia, seitsemää Kabiria, Tanitia ja kreikkalaisten Aphroditea. Hän piirsi erään nimen nahkapalaan ja kaivoi sen hietaan telttansa oven eteen. Spendius kuuli hänen huokaavan ja puhelevan itseksensä.

Eräänä yönä hän astui telttaan.

Matho makasi alastomana kuin kuollut suullaan leijonantaljalla, käsillään peittäen kasvonsa; ylhäältä riippuva lamppu valaisi pään yläpuolelle teltan keskitankoon ripustettuja aseita.

– "Sinä kärsit?" sanoi orja hänelle. "Mikä vaivaa sinua? Vastaa minulle!" Ja hän ravisti häntä olkapäistä huutaen useaan kertaan:

"Valtias! valtias!.."

Vihdoin Matho loi häneen suuret harhailevat silmänsä.

– "Kuule", sanoi hän matalalla äänellä sormi huulillaan. "Se on jumalten viha! Hamilkarin tytär vainoo minua! Minä pelkään, Spendius!" Hän painautui hänen poveaan vastaan aivan kuin kummitusta pelästynyt lapsi. – "Puhu minulle! minä olen sairas! minä tahdon parantua! minä olen kaikkea koettanut! Mutta sinä kai tunnet vielä voimakkaampia jumalia tai vastustamattomia rukouksia?"

– "Mitä varten?" kysyi Spendius. Matho vastasi lyöden molemmilla nyrkillään otsaansa:

– "Päästäkseni siitä vapaaksi!"

Sitten puhui hän itsekseen, vaieten välillä pitkiä ajoiksi:

– "Minä olen kai jonkun sovitusuhrin teuras, jonka hän on jumalille luvannut?.. Hän pitää minua kahleissa näkymättömillä ketjuilla. Jos kuljen, niin silloin hän astuu eteenpäin; jos pysähdyn, niin hän lepää! Hänen silmänsä polttavat minua, minä kuulen hänen äänensä! Hän ympäröi minua, tunkeutuu sisääni. Minusta tuntuu kuin olisi hän tullut sielukseni!

"Ja kuitenkin on meidän välillämme kuin äärettömän valtameren näkymättömät laineet! Hän on etäällä ja saavuttamattomissa. Hänen kauneutensa loisto luo valopilven hänen ympärilleen; välistä luulen, etten olekaan häntä koskaan nähnyt...että häntä ei ole olemassakaan... ja että tämä kaikki onkin vain unta!"

Siten Matho vaikeroi yönpimeässä; barbarit nukkuivat.

Spendius katseli häntä ja mieleensä johtui nuoret miehet, jotka kultamaljat kädessään muinoin rukoilivat häntä, ja kun hän kaupungin läpi kuljetti ilotyttölaumaansa; hänen tuli sääli ja hän sanoi:

– "Ole luja, valtiaani! Turvaudu omaan tahtoosi, eläkä enää rukoile jumalia, sillä eivät ne välitä ihmisten huudoista! Nyt sinä itket pelkurin lailla. Etkö sinä tunne alentuvasi, kun nainen voi sinulle tuottaa niin suurta tuskaa!"

– "Olenko minä mikään lapsi?" sanoi Matho. "Luuletko sinä, että minä vielä hellyn naisten katseista ja lauluista? Meillä oli niitä Drepanumissa vaikka oljiksi talleihimme. Minä olen omistanut niitä keskellä hyökkäyksen, sortuvien kattojen alla ja kun heittokone vielä vavahteli!.. Mutta, tämä, Spendius, tämä..."

Orja keskeytti hänet:

– "Jollei hän olisi Hamilkarin tytär..."

– "Ei!" huudahti Matho. "Hän ei ole laisinkaan toisten ihmisten tyttärien kaltainen! Näitkö hänen suurien silmiensä loistavan pitkien silmäripsien alta, kuten aurinkojen voittokaarien alta? Muistatko: hänen tullessaan kaikki soihdut kalpenivat. Kaulanauhan jalokivien lomitse välkkyi paikoittain hänen hohtava paljas povensa; hänen jälessään tuntui kuin temppelein tuoksu, ja koko hänen olemuksestaan lainehti jotain, joka oli makeampaa kuin viini ja pelottavampaa kuin kuolema. Hän astui eteenpäin ja sitten hän pysähtyi."

Hän jäi seisomaan suu auki, pää painuneena alas, silmät tuijottaen.

– "Mutta minä tahdon hänet! minun täytyy saada hänet! minä kuolen muuten! Ajatellessani syleileväni häntä saa ilon raivo minussa vallan, ja kuitenkin minä häntä vihaan, Spendius, minä tahtoisin lyödä häntä! Mitä minä teen? Minä tahtoisin myydä itseni hänen orjakseen. Sinä olet sitä ollut! Sinä saatoit häntä lähestyä: puhu minulle hänestä! Joka yö, eikö niin, nousee hän palatsinsa terassille? Ah! kivet mahtavat vavahtaa hänen sandaaliensa alla ja tähdet kumartua häntä katsomaan!"

Hän vaipui raivon vallassa maahan karjuen kuin haavoitettu härkä.

Sitten Matho lauloi: "Hän seurasi syvälle metsääni tuota naishirviötä, jonka käärmehäntä lainehteli kuihtuneilla lehdillä kuin hopeinen puro." Ja venyttäen ääntään hän matki Salammbon ääntä samalla kun hänen ojennetut kätensä aivan kuin näppäilivät lyyrän kieliä.

Kaikkiin Spendiuksen lohduttaviin puheisiin hän vastasi samoilla lauseilla; yöt kuluivat näihin huokauksiin ja haaveiluihin.

Matho tahtoi huumata itseään viinillä. Huumauksen kadottua hän oli entistään surullisempi. Hän koetti arpapelillä huvitella, ja kadotti yksitellen kaulakäätyjensä kultalevyt. Hän antoi viedä itsensä jumalattaren palvelijattarien luo; mutta hän palasi kukkulalta nyyhkyttäen kuin se, joka hautajaisista palaa. Spendius sitä vastoin tuli rohkeammaksi ja iloisemmaksi. Hänen nähtiin puhelevan sotilaiden kanssa lehvasuojaisissa juomaloissa. Hän korjaili vanhoja haarniskoita. Hän teki temppuja tikarien

kanssa, hän kulki sairaille poimimassa nurmelta yrtejä. Hän oli leikkisä, sukkela, kekseliäs ja puhelias; barbarit tottuivat hänen palveluksiinsa; he alkoivat mieltyä häneen.

He odottelivat Karthagon lähettiä, joka muulien selässä toisi heille kullalla täytettyjä koria; ja aina he alottivat samat laskelmat ja piirsivät sormellaan numeroita hietaan. Jokainen jo edeltäpäin järjesteli elämänsä: kellä olisi jalkavaimoja, orjia, maata; toiset tahtoivat kaivaa aarteensa maahan tai ryhtyä merenkulkuun. Mutta tässä toimettomuudessa eri luonteet joutuivat riitaan; yhtäpäättä oli kinasteluja jalka- ja ratsumiesten, barbarien ja kreikkalaisten välillä, ja taukoamatta huumasi korvia naisten kimakat huudot.

Joka päivä saapui melkein alastomia miesjoukkoja, joilla oli heiniä pään päällä suojatakseen itseään auringon paahteelta; ne olivat rikkaiden karthagolaisten velkamiehiä, jotka olivat joutuneet raatamaan velkojiansa maata ja siksi olivat paenneet. Laumoittain saapui libyalaisia, verojen köyhdyttämiä talonpoikia, karkoitettuja, pahantekijöitä. Sitten kauppiasten parvi, kaikki viinin ja öljyn myyjät, jotka raivoissaan, kun eivät olleet saaneet maksua, suuttuivat tasavallalle; Spendius piti palopuheita Karthagoa vastaan. Pian ruokavarat vähenivät. Puhuttiin jo siitä, että tehtäisiin hyökkäys Karthagoa vastaan ja kutsuttaisiin roomalaisia avuksi.

Eräänä iltana, ehtoollisen aikaan, kuului kumeara kopinaa ja helisevää melua, joka lähestyi, ja etäällä näkyi jotain punaista, joka epätasaisella maalla lainehti eteenpäin.

Se oli suuri purppurainen kantotuoli, jonka kulmia koristi kameelikurjensulkatöyhdyt. Kristalliketjut helmisilmuineen heilahtelivat suljettuja verhoja vastaan. Sen jälkeen tuli kameeleja, joiden kaulasta riippuvat suuret kellot kalskahtelivat, ja niiden molemmin puolin näkyi ratsastajia, joiden asepuke oli kantapäätä olkapäihin asti tehty kultasuomuksista.

He pysähtyivät kolmen sadan askeleen päähän leiristä ottaakseen satulasta takaansa pyöreän kilven, leveän miekan ja boiotialaisen kypärin. Muutamat jäivät kameelien luo; muut jatkoivat matkaansa. Vihdoin tulivat näkyviin tasavallan sotamerkit, sinisestä puusta tehdyt kepit, jotka päättyivät hevosenpäähän tai käpyyn. Kaikki barbarit syöksyivät seisaille ja tervehtivät riemuhuudolla heitä; naiset juoksivat legionan sotureja vastaan ja suutelivat heidän jalkojaan.

Kantotuli lähestyi kahdentoista neekerin olkapäillä, jotka astuivat tasaisesti lyhyin, nopein askelin. He väistivät oikealle ja vasemmalle teltojen köysiä, kuljeksivia eläimiä ja kolmijalkoja, joilla lihaa keitettiin. Toisinaan lihava sormuksilla koristettu käsi syrjäytti kantotuolin verhoja; käheä ääni huusi solvaisevia sanoja; silloin kantajat seisautuivat ja jatkoivat toista tietä läpi leirin.

Mutta purppuraverhot nousivat ylös; ja suurella tyynyllä lepäsi aivan eloton ja pöhöttynyt ihmisen pää; silmäkulmat olivat kuin kaksi mustaa kaartta ja niiden kärjet yhtyivät; kultakimalletta hohteli käherrettyssä tukassa, ja kasvot olivat niin kalpeat kuin olisi niille pantu marmorin jauhoa. Muu osa ruumiista katosi kantotuolin vällyjen alle.

Sotilaat tunsivat tuon siten makaavan miehen suffeetti Hannoksi, joka hidastelemisensa kautta oli vaikuttanut Aegates-saarien menetykseen; ja mitä hänen voittoonsa libyalaisista tulee Hecatompyloksen luona, niin ei hän suinkaan ollut ollut lempeä muuta kuin ahneudesta, kuten barbarit arvelivat, sillä hän oli myynyt omaksi hyväkseen kaikki vangit, vaikka hän oli tasavallalle selittänyt niiden kuolleen.

Kun hän aikansa oli katsellut sopivaa paikkaa, josta hän voisi puhua sotilaille, niin hän viittasi; kantotuoli pysähtyi, ja Hanno, kahden orjan tukemana, astui horjuen maahan.

Hänellä oli mustasta huovasta tehdyt ja hopeakuilla koristetut kengät jalassaan. Nauhat, kuten muumion ympärillä, kiersivät hänen pohkeitaan, ja iho näkyi nauhojen ristikkojen lomitse. Vatsa törrötti punaisen silkkipuvun alla, joka ulottui polviin asti; leuan laskokset painuivat alas rinnalle kuin härän kaulalihakset, ja tunika, johon kukkia oli maalattu, ratisi kainaloista; hänellä oli olkaliina, vyö ja leveä musta viitta, jossa oli kaksinkertaiset pauloitettut hiat. Puvun tavaton loistavuus, suuret sinisistä kivistä tehdyt kaulakäädyt, kultasoljet ja raskaat korvarenkaat tekivät hänen muodottoman ruumiinsa vieläkin inhottavammaksi. Häntä olisi voinut luulla karkeaksi kivistä hakatuksi jumalankuvaksi, sillä spitaali, joka oli levinnyt yli koko hänen ruumiinsa, teki hänet elottoman näköiseksi. Mutta hänen nenänsä, koukkuinen kuin kotkan nokka, laajeni läähättäen hengittäessään ilmaa, ja tahmaisien silmäripsien alta hänen pienet silmänsä loistivat kovina ja metallisina. Hänellä oli

kädessään aloelasta raapiakseen sillä ruumistaan.

Vihdoin kaksi airutta puhalsi hopeatorviinsa; melu taukosi ja Hanno rupesi puhumaan.

Hän alkoi ylistämällä Jumalia ja tasavaltaa; barbarien tuli onnitella itseään saatuaan sitä palvella. Mutta heidän tulisi olla järkevempiä, ajat olivat huonot, "ja jos isännällä ei ole muuta kuin kolme oliivia, niin eikö hän tee oikein pidättäessään itselleen kaksi?"

Siten vanha suffeetti liitti puheeseensa sananparsia ja vertauksia, koko ajan nyökäten päätään herättääkseen hyväksymistä.

Hän puhui punilaisten kieltä, ja häntä ympäröivät miehet (sukkelimmat, jotka aseettomina olivat juosseet saapuville) olivatkin campanialaisia, gallialaisia ja kreikkalaisia, jotenka kukaan ei tässä joukossa ymmärtänyt sanaakaan. Hanno huomasi sen, vaikenä ja keikkui miettiessään raskaasti jalalta toiselle.

Hänessä heräsi ajatus kutsua päälliköt koolle; silloin hänen airuensa huusivat tämän käskyn kreikan kielellä, – kielellä, jota Xantippuksen ajoista asti käytettiin komentokielenä Karthagon armeijassa.

Legionalaiset raivasivat piiskan iskuilla tietä; ja pian saapuivat spartalastaan järjestettyjen falangien ja barbaria kohorttien päälliköt arvonsa merkit ja kansakuntansa asepuke yllään. Yö oli tullut, suuri melu täytti tasangon; siellä täällä paloi tulia; miehet kulkivat rovion luota toisen luo kysellen: "Mitä tämä tietää?" ja

miksi ei suffeetti ala jakaa rahoja?

Hän selitteli päällikölle tasavallan loppumattomia menoja. Sen rahasto oli tyhjä. Roomalaisille maksettava sotavero musersi heidät maahan. "Me emme enää tiedä, mitä tehdä!.. Tasavalta on sääliittävässä asemassa!"

Tuon tuostakin hän raapi jäseniään aloelastalla, tai keskeytti puheensa juodakseen orjan ojentamasta hopeamaljasta poltetun kärpän tuhasta ja etikassa keitetystä parsasta tehtyä sekoitusta; sitten hän kuivasi huulensa punaiseen huiviin ja jatkoi:

– "Se mikä ennen maksoi yhden hopeasiklin maksaa nykyään kolme kultashekeliä, ja sodan aikana viljelemättä jätetyt kartanot eivät tuota mitään! Meidän purppurasimpukan-pyyntimme on melkein loppunut, ja helmetkin käyvät harvinaisiksi; tuskin meillä on enää kylliksi pyhää voidettakaan jumalten palvelusta varten! Mitä ruokatavaroihin tulee, niin niistä en puhukaan, asia on aivan surkealla tolalla! Meillä ei ole galeereja eikä siis myöskään höysteitä, ja vaikeata on tuottaa silphiumia, sillä Kyrenaikan rajalla on kapina. Sicilia, josta me ennen saimme niin paljon orjia, on nyt meiltä suljettu! Vielä eilen sain yhdestä kylvettäjistä ja neljästä kyökkipalvelijasta maksaa enemmän kuin ennen kahdesta norsusta!"

Hän avasi pitkän papyruskäärin ja luki jättämättä ainoatakaan numeroa mainitsematta kaikki tasavallan menot: niin ja niin paljon temppelien korjaukseen, katujen kivitykseen, laivojen rakentamiseen, korallien kalastukseen, Syssitien laajentamiseen, ja kaivoskoneihin Kantabrian vuoristoon.

Mutta päälliköt ymmärsivät yhtä vähän kuin sotilaatkaan punilaisten kieltä, vaikka palkkasoturit tervehtivätkin tällä kielellä toisiaan. Barbarien armeijaan asetettiin tavallisesti muutamia karthagolaisia päälliköitä tulkeiksi; sodan loputtua nämä olivat soturien kosta peläten hävinneet, eikä Hanno ollut muistanut ottaa niitä matkaansa; sitäpaitsi katosi hänen liian kumea äänensä tuuleen.

Kreikkalaiset, vyötäisillään ahtaat rautavyöt, höristivät korviaan, koetellen arvilla sanoja, jota vastoin vuoristolaiset, verhottuina nahkapukimiin kuin karhut, katselivat epäluuloisina häneen ja haukottelivat nojatessaan vaskipiikkisiin sotanuujiinsa. Gallialaiset eivät kuunnelleetkaan, pudistelivat vain ivallisesti tukkatöhtöään, ja erämaan miehet seisoivat liikkumattomina verhottuina harmaasta liinasta tehtyihin pukuihinsa; toisia pakkautui takaapäin; legionalaiset kansan tyrkkiessä horjuivat hevostensa selässä, neekerit pitivät ojolla kädessään palavia honganoksia; ja lihava karthagolainen jatkoi puhettaan seisoen pienellä turvetöyryllä.

Mutta barbarit kävivät kärsimättömiksi, mutinaa kuului, jokainen huuteli hänelle. Hanno huitoi lastallaan; ne, jotka koettivat saada toisia vaikenemaan, huusivat vielä kovempaa ja lisäsivät vain melua.

Äkkiä hinterän näköinen mies ponnahti Hannon eteen, sieppasi torven eräältä airueelta, puhalsi siihen, ja Spendius (sillä hän se oli) ilmoitti sanovansa jotain tärkeää. Tähän ilmoitukseen, jonka hän nopeasti lausui viidellä eri kielellä, kreikan, latinan,

gallian, libyan ja balearin kielellä, vastasivat päälliköt osaksi nauraen, osaksi hämmästyen: – "Puhu! puhu!"

Spendius arkaili: hän vapisi; sitten hän kääntyi libyalaisten puoleen, joita eniten oli läsnä, ja sanoi heille:

– "Kuulittehan kaikki mitä kamalia uhkauksia tuo mies lausui!"

Hanno ei hiiskahtanutkaan, sillä eihän hän ymmärtänyt libyan kieltä; ja jatkaakseen kokeiluaan kertasi Spendius saman lauseen barbarien muilla murteilla.

He katsoivat kummastuneina toisiinsa; sitten kaikki kuin yhteisestä sopimuksesta, luullen ehkä ymmärtäneensä, nyökkäsivät päätään.

Silloin alkoi Spendius kiihkeällä äänellä puhua:

– "Ensiksi hän sanoi, että kaikki muiden kansojen jumalat olivat vain unikuvia Karthagon jumalien rinnalla! Hän kutsui teitä pelkureiksi, varkaiksi, valehtelijoiksi, koiriksi ja koiranpennuiksi! Ilman teitä (niin hän sanoi!) ei tasavallan täytyisi maksaa sotaveroa roomalaisille; ja hillittömyytenne kautta te olette ehdyttäneet hajuyrttien, tuoksuaineiden, orjien ja silphiumin varastot, sillä te olette liitossa Kyrenaikan rajalla olevien paimentolaisten kanssa! Mutta syylliset tulevat saamaan rangaistuksensa! Hän luetteli jo rangaistusten eri muodotkin; he joutuvat laskemaan katuja, laittamaan laivoja, koristamaan Syssitejä, ja loput lähetetään kuopimaan kaivoksiin Kantabrian vuoristoon."

Spendius huusi saman gallian, kreikan, campanian ja

balearin kielellä. Tuntiessaan useita erikoissanoja, jotka olivat osuneet heidän korviinsa, uskoivat palkkasoturit hänen tarkalleen kääntävän suffeetin puheen. Muutamat huusivat hänelle: – "Sinä valehtelet!" Mutta heidän äänensä hukkuivat toisten meluun; Spendius jatkoi:

– "Ettekö näe, että hän on jättänyt leirin ulkopuolelle osan ratsuväestään? Merkin saatuaan ne syöksyvät esiin surmaamaan teidät kaikki."

Barbarit kääntyivät sinnepäin katsomaan, ja kun joukko väistyi samassa syrjään, niin he näkivät sen keskellä haamun tavoin hitaasti lähestyvän ihmisolennon; hän kulki kumarassa, oli laiha, aivan alasti, ja harteille asti ulottui pitkä kuivien lehtien, tomun ja ohdakkeiden sotkema tukka. Hänellä oli vyötäröllään ja polvien ympärillä olkisiteitä ja kankaanriepuja; laihtuneilla jäsenillä riippui iho veltttona ja tomuisena kuin kuiviin oksiin ripustetut rääsyt; kädet vapisivat taukoamatta, ja hän kulki nojautuen oliivipuiseen sauvaan.

Hän saapui soihtuja kantavien neekerien luo. Järjetön irvistys paljasti hänen verettömät ikenensä; tuijottavat, pelästyneet silmät katselivat ympärillä olevia barbareja.

Mutta kauhusta kiljahtaen kiisi hän heidän taakseen ja piti heitä edessään suojana; hän änkytti: "Tuossa ne ovat! tuossa ne ovat!" osoittaen suffeetin seuralaisia, jotka liikkumattomina istuivat välkkyvissä varusteissaan hevosten selässä. Heidän ratsunsa tepastelivat pelästyen soihtujen valoa: ne virmastuivat pimeässä; ihmishaamu koetti paeta niitä ja ulisi:

– "He ovat ne surmanneet!"

Hän huusi nämät sanat balearin kielellä, ja balearit juoksivat lähemmäksi ja tunsivat hänet; vastaamatta heille jatkoi hän:

– "Niin, kaikki on surmattu, kaikki! murskattu kuin viinirypäleet!

Kauniit komeat miehet! linkomiehet! teidän ja minun toverini!"

Hänelle juotettiin viiniä ja hän itki; sitten hän alkoi jälleen puhua.

Spendius saattoi tuskin hillitä iloaan, – selittäessään kreikan ja libyan kielellä Zarxaksen kertomia hirmutöitä, hän tuskin saattoi uskoa niitä, niin sopivalla hetkellä ne tulivat. Balearit kalpenivat kuullessaan toveriensa surmasta.

Heitä oli kolmesataa linkomiestä, jotka edellisenä päivänä olivat saapuneet ja siksi nukkuneet lähtöpäivänä liian kauan. Heidän saapuessaan Khamonin torille olivat barbarit jo lähteneet ja he olivat aivan turvattomia, sillä heidän savikuulansa oli pantu kameelien selkään muun kuormaston yhteyteen. He pääsivät Satheb katua myöten kuparilevyillä päällystetyille tammiportille asti; silloin kansa yhdellä hyökkäyksellä syöksyi heidän kimppuunsa.

Sotilaat muistivat todella kuulleensa suuren huudon; Spendius, joka pakeni joukkojen etunenässä, ei ollut sitä kuullut.

Sitten pantiin ruumiit jumalankuvien Pataikien syliin, jotka olivat Khamonin temppelin edustalla. Heitä syytettiin kaikista palkkasoturien rikoksista: mässäämisestä, varkauksista,

pyhän solvaamisesta, ilkitöistä, Salammbon puiston kalojen tappamisesta. Heidän ruumiitaan silvottiin häpeällisellä tavalla; papit polttivat heidän hiuksensa kiduttaakseen heidän sielujaan; heidän jäseniään pantiin lihakauppioiden myymäläin eteen riippumaan; muutamat purivatkin niitä, ja illalla kaiken lopuksi sytytettiin kadunkulmiin rovioita ruumiiden polttamiseksi.

Niiden liekit loistivat kauvaksi lahdelle. Mutta kun muutamat talot syttyivät tuleen, niin heitettiin sukkelaan muurien yli kuolleiden raadot ja jälellä olevat kuoleman kanssa kamppailevat; Zarxas oli seuraavaan päivään asti piilotellut lahden rannalla kaislikon suojassa; sitten hän oli harhailut erämaassa etsien hiekassa olevien jälkien mukaan armeijaa. Aamulla hän kätkeytyi luoliin; illalla hän lähti kulkemaan haavojensa vuotaessa verta, nälissään, sairaana, elättäen itseään juurilla ja raadoilla; eräänä päivänä hän näki vihdoin peitsiä taivaan rannalla ja kulki niitä kohden. Järkensä oli pelon ja kurjuuden vaikutuksesta himmentynyt.

Sotilaiden suuttumus, jota he hänen puheensa aikana hillitsivät, puhkesi nyt täyteen raivoonsa; he tahtoivat murskata sufficeetin seuralaisineen. Muutamat astuivat väliin sanoen, että häntä oli kuunneltava jotta saisivat tietää saavatko edes palkkansa. Silloin kaikki huusivat: "Rahamme!" Hanno vastasi tuoneensa ne mukanaan.

Sotilaat juoksivat etuvartioston luo ja sufficeetin kuormasto tuotiin barbarien ajamana teltojen keskelle. Odottamatta orjien apua he avasivat sukkelaan korit; niissä oli

hyasintinvärisiä pukuja, sieniä, kampoja, harjoja, hajuvesiä, antimoniumipuikkoja, joilla silmäripsiä värjättiin; – kaikki se kuului vartiostolle, sillä he olivat rikkaita miehiä ja olivat tottuneet tällaiseen ylellisyyteen. Sitten löydettiin erään kameelin selästä suuri pronssinen amme: suffeetti oli sen tuonut kylpeäkseen matkallaan; sillä hän oli ryhtynyt kaikellaisiin varovaisuuskeinoihin, muun muassa tuoden häkeissä Hecatompyloksen kärppiä, joita poltettiin elävältä valmistettaessa hänen juomaansa. Mutta kun hänen tautinsa herätti hänessä suuren ruokahalun, niin oli hän myöskin ottanut mukaansa paljon ruokaa ja juomaa, suolakastiketta, lihaa ja hunajassa valmistettuja kaloja, pieniä kummagenilaisia höysteruukkuja, sulatettua hanhen ihraa, jota säilytettiin jään ja hakattujen olkien sisällä. Ruokatavaroita oli paljon; sen mukaan kuin koreja avattiin tulivat ne näkyviin, ja nauru raikui kuin ristiin lyövät aallokot.

Mitä palkkasoturien palkkaan tuli, niin oli sitä melkein kaksi suurta säkillistä; toisessa näkyi joukossa niitä pyöreitä nahkaliuskoja, joita tasavalta käytti rahan verosta; ja kun barbarit näyttivät tästä suuresta hämmästyvän, niin Hanno selitti, että, kun heidän tilinsä olivat niin vaikeat, ei Neuvostolla ollut ollut aikaa niitä tarkastaa. Edeltäpäin lähetettiin siis tämä.

Silloin kaikki kaadettiin ja sotkettiin maahan; muulit, palvelijat, kantotuoli, ruokavarat, tavarat. Sotilaat ottivat säkeistä rahaa ja alkoivat niillä viskellä Hannoa. Tuskin pääsi hän aasin selkään; hän pakeni takertuen aasin harjaan, ulvoen, itkien,

keikkuen, saaden mustelmia ja huutaen kaikkien jumalten kirousta armeijan yli. Hänen leveät helmikäätynsä hyppelivät hänen korviinsa asti. Hampaillaan hän piteli liian pitkää laahaavaa viittaansa ja etäältä huusivat barbarit hänelle: – "Mene, senkin raukka! sika! Molokin haaska! hikoile kullassasi ja taudissasi! nopeampaan! nopeampaan!" Hänen saattojoukkonsa ajoi epäjärjestyksessä hänen rinnallaan.

Mutta barbarien raivo ei talttunut. He muistivat, että monet Karthagoon palanneet eivät olleetkaan tulleet takaisin; heidät oli epäilemättä surmattu. Sellainen suunnaton rikos sai heidät vimmoihinsa, ja he alkoivat nyhtää maasta teltojen kannattimia, kääriä viittojaan, valjastaa hevosiaan; kukin otti kypärinsä ja miekkansa, lyhyessä ajassa olivat kaikki lähtövalmiita. Ne, joilla ei ollut aseita, riensivät metsään taivuttamaan keppejä.

Ja päivä nousi; Siccan asukkaat heräsivät ja juoksivat kaduilla. "Ne lähtevät Karthagoon," huusivat he, ja tämä tieto levisi hyvin pian lähiseutuihin.

Joka polkua, joka rinnettä myöten tulvi kansaa. Paimenten nähtiin juoksujalkaa rientävän vuorilta alas.

Kun barbarit sitten olivat lähteneet, kierteli Spendius tasangolla punilaisen oriin selässä, toisen selässä istui hänen orjansa taluttaen kolmatta.

Yksi ainoa telta oli enää pystyssä. Spendius astui sinne sisään.

– "Nouse, herra! nouse! me lähdemme!"

– "Minne lähdette?" kysyi Matho.

– "Karthagoon!" huusi Spendius.

Matho syöksyi hevosen selkään, jota orja teltan ovella piteli.

III

SALAMMBO

Meren kohdusta kohosi kuu ja vielä pimeään peittyneessä kaupungissa kimalteli valoisia pilkkuja, hohtavia kohtia; joku köydessä riippuva aisa pihalla, nuoralla ripustettu vaateriepu, seinän kulmaus, kultakäädyt jumalankuvan kaulassa. Siellä täällä temppelein katolla lasipallot kuulsivat kuin suuret timantit. Mutta epäselvät rauniot, musta multamaa, puistot olivat tummempina alueina yönpimeässä, ja Malquan alipuolella ulottuivat kalastajien verkot talosta toiseen kuten suunnattomat lepakot siivet levällään. Ei enää kuulunut vesipyörien natina, jotka nostivat vettä palatsien ylimpään kerrokseen; ja keskellä penkereitä lepäsivät kameelit rauhallisina kameelikurjen tavoin vatsallaan. Ovenvartijat nukkuivat kaduilla talojen kynnyksiin nojaten; jättiläissuurten kuvapatsaiden varjot painautuivat pitkinä autioille torille; etäällä jonkun uhritulen sauhu kiiri vielä ilmaan pronssisen räppänän kautta, ja tuuli toi suloisien tuoksujen keralla meren hajun ja auringon paahtamien seinien höyryt. Tyyni ulappa Karthagon ympärillä kimalteli, sillä kuu loi valoaan samalla vuoriston ympäröimään lahteen ja Tuniksen järveen, jossa flamingot hietasärkkien keskellä muodostivat pitkiä ruusunpunaisia juovia, ja tuonnempana, katakombien alapuolella, suuri merivesilaguuni hohti kuin hopealevy. Sininen

taivaan kupulaki suli toisella puolen tasankojen tomuiseen etäisyyteen, toisella puolen ulapan usviin, ja Akropoliin huipulla korkeat Eshmunin temppeliä ympäröivät pyramiidinmuotoiset sypressit huojuivat ja kohisivat samoin kuin säännölliset mainingit, jotka hitaasti loiskuivat vallituksien takana sataman aallonmurtajan laitaa vastaan.

Salamambo nousi palatsinsa penkereelle nojaten orjattareen, joka rautavadilla kantoi hehkuvia hiiliä.

Keskellä pengertä oli pieni norsunluinen vuode, sillä ilveksen taljoja ja tyynyjä, jotka olivat täytetyt papukaijan, jumalille pyhitetyn ennustuslahjaisen linnun höyhenillä, ja vuoteen kussakin kulmassa oli korkeiden jalustojen päässä suitsumaljat, jotka olivat täynnä nardusta, suitsutuspihkaa, kaneelia ja myrrhaa. Orjatar sytytti suitsutteet. Salamambo katseli pohjantähteä; hän kumarsi hitaasti kullekin taivaan kulmalle ja polvistui liuskoille, joille kuvatakseen taivaan lakea oli siroitettu sinistä jauhoa ja kultatähtiä. Sitten painaen kyynärpäät kylkeen, kyynärvarret eteenpäin ojennettuina ja kädet avoinna, ja taivuttaen päänsä kuun hohteessa taapain, hän lausui:

– "Oi Rabbetna!.. Baalet!.. Tanit!" ja hänen äänensä venyi valittaen kuten kutsuen jotakuta. – "Anaïtis! Astarte! Derketo! Astoreth! Mylitta! Athara! Elissa! Tiratha!.. Kautta salattujen tunnusmerkkien, – kautta kaikuvien sistrumien, – kautta maan vakojen, – kautta ikuisen hiljaisuuden ja ikuisen hedelmällisyyden, – sinä usvaisen meren ja sinihohtavien rantojen valtijatatar, kaiken kosteuden kuningatar, ollos

tervehditty!"

Hän huojutti pari kolme kertaa koko ruumistaan ja heittäytyi sitten kädet levällään otsalleen tomuun.

Orjatar nosti hänet nopeasti ylös, sillä uskontomenojen mukaan tuli jonkun nostaa rukoileva ylös makaavasta asemastaan, siten ilmoittaen toiselle, että jumalat kuulivat hänen pyyntönsä, eikä Salammbon imettäjä koskaan lyönyt laimin tätä hartauden työtä.

Darytilais-Getulialaiset kauppiat olivat tuoneet hänet aivan pienenä Karthagoon, ja orjuudesta päästyään ei hän enää ollut tahtonutkaan luopua isäntäväestään, kuten näkyi hänen oikeassa korvalehdessään olevasta suuresta reijästä. Kirjavaraitainen lanteiden kohdalta piukalle vyötetty hame ulottui nilkkoihin asti, joissa kahdet tinarenkaat kalskahtelivat. Hänen litteähkö vartalonsa oli keltainen kuten mekkonsa. Hyvin pitkät hopeaneulat muodostivat hänen niskassaan pään taakse sädekehän. Hänellä oli toisessa sieramessaan korallinappi, ja hän seiso i vuoteen vieressä suurempana kuin kuvapatsas ja silmäluomet alaspäin painuneina.

Salamambo astui aivan penkereen reunalle. Hänen katseensa kohdistui hetkiseksi öiselle taivaalle, sitten painui se alas nukkuvan kaupungin puoleen, ja huokaus, joka hänen poveaan kohotti, pani lainehtimaan ylhäältä alas asti pitkän valkoisen puvun, joka ilman solkia ja vöitä verhosi hänen vartalonsa. Koukkukärkiset sandaalinsa katosivat lukuisten smaragdien alle ja hajalle puretut kutrit täyttivät purppuralankaisen hiusverkon.

Mutta hän kohotti päänsä katsellakseen kuuta ja liittäen sanoihinsa hymnin katkelmia lausui hän hiljaa:

– "Kuinka hitaasti kuljet sykähtämättömän eetterin kantamana! Se kirkastuu ympärilläsi ja sinun kulkusi liike jakelee tuulet ja hedelmälliset kasteet. Sen mukaan kuin laajenet ja vähenet, suurenevät tai pienenevät kissojen silmät ja pantterien täplät. Aviovaimot huutavat vaikeroiden nimeäsi synnytystuskissa. Sinä pyöristät simpukat! Sinä käytät viinit! Sinä mädätät haaskat! Sinä muodostat helmet meren syvyyksissä!

"Ja kaikki siemenet, oi Jumalatar, itävät kosteutesi hämärissä uumenissa.

"Kun sinä ilmestyt, niin hiljaisuus hiipii yli maan; kukat sulkeutuvat, laineet tyyntyvät, uupuneet ihmiset hengittävät syvään puoleesi kääntyneinä, ja maa valtamerineen ja vuoristoineen katselee kuin kuvastimessa itseään sinun kasvoissasi. Sinä olet valkoinen, vieno, valoisa, tahraton, auttava, puhdistava, tyyntyttävä!"

Kuun sirppi oli silloin Kuumien Lähteiden vuoren yläpuolella, sen molempien kukkuloiden välisen notkon kohdalla, lahden toisella puolella. Sen alapuolella oli pieni tähti ja sen ympärillä kalpea kehä. Salamambo jatkoi:

– "Mutta pelottava valtijatär sinä olet!.. Sinun voimastasi syntyvät hirviöt, kauhistuttavat kummitukset, valheelliset unet; silmäsi kuluttavat rakennusten kiviä, ja apinat ovat sairaita joka kerta kuin uudestaan syntyneet.

"Minne sinä kuljet? Miksi taukoamatta muutat muotoa? Vuoroin pienenä ja kaarevana soljut kautta avaruuden kuin mastoton pursi, tai tähtien keskellä muistutat laumaansa kaitsevaa paimenta. Vuoroin taas loistavana ja pyöreänä kipaiset vuorien harjanteita kuin vaunun pyörä."

"Oi Tanit, rakastathan minua? Minä olen niin paljon sinua katsellut! Vaan ei! sinä kuljet avaruudessasi, ja minä pysyn liikkumattoman maan päällä."

"Taanak, ota nebalisi ja soita aivan hiljaa hopeakielillä, sillä sydämeni on murheellinen!"

Orjatar otti ebenpuusta tehdyn harpunta-paisen soittimen, joka oli häntä korkeampi ja kolmikulmainen kuin delta; hän kiinnitti sen kärjen kristallipalloon ja alkoi molemmin käsin soittaa.

Säveleet seurasivat toisiaan pehmeinä ja nopeina kuin mehiläisten surina, ja yhä täyteläisempinä ne liitivät yöhön yhtyen aaltojen huokaukseen ja Akropoliin huipulla olevien suurten puiden huminaan.

– "Taukoa!" huudahti Salamambo.

– "Mikä sinun on, valtijatari? Leyhyvä tuulahdus, ohikiitävä pilvi, kaikki nyt sinua tuskastuttaa ja kiihoittaa!"

– "Minä en tiedä", sanoi hän.

– "Sinä olet uupunut liian pitkistä rukouksista!"

– "Oi! Taanak, minä tahtoisin sulautua niihin kuin kukka viiniin!"

– "Ehkä sinua vaivaa suitsutusten sauhu?"

– "Ei!" sanoi Salamambo; "jumalten henki asuu hyvissä

tuoksuissa."

Silloin orjatar puhui hänelle hänen isästään. Hänen luultiin lähteneen maahan, josta meripihkaa kootaan, Melkarthin patsaiden taakse. – Mutta jollei hän palaa, – sanoi hän, "niin täytyy sinun kuitenkin valita itsellesi puoliso Vanhinten poikien joukosta, sillä sehän oli hänen tahtonsa, ja silloin surusi haihtuisi miehen sylissä."

– "Miksi?" kysyi nuori tyttö. Kaikki hänen näkemänsä miehet ja heidän petomainen naurunsa ja jykeät ruumiinsa kauhistuttivat häntä.

– "Joskus, Taanak, nousee olemukseni pohjalta kuten kuumia väreitä, raskaampia kuin tulivuoren höyryt. Äänet minua kutsuvat, tulipallo pyörii ja nousee povessani, se tukehuttaa minut, olen kuolemaisillani; ja sitten jotain suloista virtaa otsaltani jalkoihini asti, kulkien koko ruumiini läpi... minua ympäröi hyväily ja minä tunnen menehtyväni aivan kuin jumala vaipuisi ylitseni. Oi! minä tahtoisin kadota öiden usvaan, lähteiden laineisiin, puiden mahlaan, irrottautua ruumiistani, olla vain tuulenguokaus, vain säde, ja liukua, nousta sinun luoksesi, äiti!"

Hän nosti käsivartensa niin korkealle kuin voi ja hänen vartalonsa valkoisessa vaipassaan taipui taipain, kalpeana ja kepeänä kuin kuu. Sitten hän vaipui läähättäen norsunluuvuoteelle; mutta Taanak kietoi hänen kaulaansa meripihkasta ja delfiinin hampaista tehdyt käädyt torjuakseen yön kauhut ja Salammbo sanoi melkein sammuneella äänellä:

"Mene, ja tuo tänne Shahabarim."

Hänen isänsä ei sallinut hänen mennä papittarien kouluun, eikä myöskään sallinut hänen saada mitään tietoja kansanomaisesta Tanitista. Hän säilytti tytärtään jotain aviota varten, josta koituisi hänelle valtiollista hyötyä, ja siten Salammbo eli yksin keskellä tätä palatsia; hänen äitinsä oli jo aikoja sitten kuollut.

Hän oli kasvanut keskellä itsensäkieltäytymistä, paastoja ja puhdistuksia, vakavan valio-ympäristön ympäröimänä, ruumiinsa hajuvesillä voideltuna, sielunsa täynnä rukouksia. Hän ei koskaan ollut maistanut viiniä, ei syönyt lihaa, ei koskenut saastaiseen eläimeen, ei astunut jalallaan kuolleen taloon.

Ei hän tuntenut riettaita jumalan kuvia, sillä kaikki jumaluudet ilmaantuivat eri muodoissa, ja sentähden mitä vastakkaisimmat hartausmenot kohdistuivat yhteen ja samaan perusvoimaan. Salammbo palveli jumalatarta hänen tähti-ilmestyksessään. Kuusta oli lähtenyt vaikutus impeen; kun kuu alkoi vähetä, Salammbo heikkeni. Oltuaan näännyksissään koko päivän hän virkistyi illaksi. Kuunpimennyksen aikana hän oli ollut vähällä kuolla.

Mutta kade Rabbet kosti tälle impeydelle, jota ei hänelle uhrattu, ja kiusasi häntä taukoamatta mielikuvilla, jotka olivat sitä voimakkaammat jota epämääräisempiä ne olivat, jota laajemmalti ne ilmenivät kaikkialla hänen uskonopissaan saaden juuri sen kautta uutta eloa.

Taukoamatta Hamilkarin tyttären ajatukset kohdistuivat

Tanitiin. Hän osasi hänen seikkailunsa, hänen matkansa ja kaikki hänen nimensä, joita hän kertoili tietämättä, mitä ne tarkalleen merkitsivät. Syventyäkseen perinpohjin oppiinsa tahtoi hän nähdä temppelin salaisimmassa sopessa olevan vanhan jumalattaren kuvan, jolla oli yllään kallisarvoinen vaippa, josta Karthagon kohtalo riippui, – sillä jumala-käsite ei täydelleen eronnut hänen ilmestymismuodostaan, ja jos piteli tai vaikkapa vaan näki hänen kuvansa, niin riisti jumalalta osan hänen voimastaan ja tavallaan siis piti häntä vallassaan.

Salamambo kääntyi. Hän tunsii kultakulkusten helinän, joita Shahabarimilla oli pukunsa liepeissä.

Shahabarim nousi portaita ylös; sitten penkereen kynnyksellä hän seisautui pannen käsivartensa ristiin rinnalleen.

Hänen syvälle painuneet silmänsä kiiluivat kuin hautalamput; hänen pitkä, laiha ruumiinsa liikehteli liinaisen pukunsa sisällä, jonka liepeessä kulkuset vuorottelivat smaragdipallojen kanssa. Hänellä oli heikot jäsenet, suikea pää ja suippo leuka; hänen ihonsa näytti olevan kylmä koskettaa, ja hänen keltaiset kasvonsa, joihin syviä ryppyjä oli uurtautunut, olivat kuten sammumattoman himon, ikuisen surun jäykistyttämät.

Hän oli Tanitin ylimmäinen pappi, sama, joka oli Salammbon kasvattanut.

– "Puhu!" sanoi hän. "Mitä tahdot?"

– "Minä toivon... sinähän melkein lupasit minulle..." Tyttö änkytti ja joutui hämilleen; sitten hän jatkoi äkkiä: – "Miksi sinä halveksit minua? Mitä minä olen unohtanut pyhistä menoista?"

Sinä olet minun opettajani, ja olet sanonut, ettei kukaan niin hyvin kuin minä ymmärrä Jumalattaren oppia; mutta on jotain, jota et tahdo minulle sanoa. Onko se totta, isäni?"

Shahabarim muisti Hamilkarin antamat määräykset, ja vastasi:

– "Ei, minulla ei ole enää mitään sinulle opetettavaa!"

– "Joku haltija", jatkoi Salamambo, "pakoittaa minua rakastamaan häntä. Minä olen noussut Eshmunin, tähtien ja taivaallisten olentojen jumalan portaita ylös; olen nukkunut Melkarthin, tyrolaisten siirtomaiden suojelijan, kultaisen oliivipuun alla; olen avannut Baal-Khamonin, valaisijan ja hedelmöitsijän ovet; olen uhrannut maanalaisille Kabireille, puiden, metsien, tuulien, virtojen ja vuorien jumalille: mutta kaikki he ovat liian kaukana, liian ylhäällä, saavuttamattomissa, ymmärrätkö? jotavastoin hänen, jumalattaren, tunnen liittyvän elämäni; hän täyttää sieluni, ja minä vavahdan sisäisten värähdysten vallassa aivan kuin hän ponnistelisi päästäkseen sisältäni ulos. Minä olen kuulevinani hänen äänensä, näkevinäni hänen muotonsa, salamat häikäisevät minua, sitten vaivun jälleen pimeyteen."

Shahabarim ei puhunut. Salamambo pyyteli ja rukoili häntä katseellaan.

Vihdoin viittasi ylimmäinen pappi orjatarta poistumaan, hän kun ei ollut Kananin heimoa. Taanak katosi, ja Shahabarim nosti toisen kätensä ylös ja alkoi:

– "Ennen jumalia vallitsivat pimeydet yksinään, ja tuulahdus

liiteli raskaana ja epäselvänä kuten unta näkevä ihmisen tajunta. Se vetäytyi kokoon luoden Himon ja Pilven ja Himosta ja Pilvestä syntyi alkuperäinen aines. Se oli samea, musta, hyytynyt syvä vesi. Siinä asusti tunteettomia hirviöitä, vasta syntyvien muotojen yhtymättömiä osia, kuten ne ovat kuvatut temppelien seinille.

"Sitten alkuaines tiivistyi. Se muuttui munaksi. Tämä halkesi. Toinen osa muodosti maan, toinen taivaankannen. Aurinko, kuu, tuulet, pilvet ilmestyivät; ja ukkosen jyristessä heräsivät järjelliset olennot. Silloin levitti itsensä Eshmun tähtiselle taivaan laelle; Khamon säteili auringosta; Melkarth käsivarsillaan lykkäsi sen Gadeksen taakse; Kabirit laskeutuivat tulivuorien alle, ja Rabetna kuten imettävä kumartui alas, luoden valonsa kuten maitoa ja yönsä kuten vaipan yli maan."

– "Ja sitten?" kysyi Salamambo.

Shahabarim oli kertonut hänelle syntyjen salaisuuden suunnatakseen hänen ajatuksensa ylevämmille näköaloille; mutta immen kaipaus enempään heräsi viime sanojen vaikutuksesta, ja Shahabarim myöntyi puoliksi ja jatkoi:

– "Hän herättää ja vallitsee ihmisten rakkauden".

– "Ihmisten rakkauden!" kertasi Salamambo haaveillen.

– "Hän on Karthagon sielu", jatkoi pappi; "ja vaikka hän kaikkialla valaisee, niin täällä hän asustaa, pyhitetyn vaipan alla."

– "Oi isä!", huudahti Salamambo, "saanhan minä sen nähdä? viethän minut sen luo! Jo kauvan olen sitä kaihonnut; minua kalvaa uteliaisuus päästä sen muotoa näkemään. Armahda

minua! auta minua! lähtekäämme!"

Shahabarim lykkäsi hänet luotaan kiivaalla, ylpeällä liikkeellä.

– "Ei koskaan! Etkö tiedä, että sen nähdessään kuolee?"

Yhteissukupuoliset Baalit näyttäytyvät ainoastaan meille, jotka olemme järkemme puolesta miehiä, ja heikkoutemme puolesta naisia.

Sinun halusi on pyhänrikos; tyydy siihen tietoon, mikä sinulla on!"

Salambo vaipui polvilleen, painoi etusormet korvilleen katumuksen merkiksi; ja hän nyyhkytti masentuneena papin sanoista, tuntien häntä kohtaan samalla vihaa, pelkoa ja nöyryytystä. Shahabarim seiso i tunnottomampana kuin penkereen kivet. Hän katsoi jalkojensa juuressa vapisevaan naiseen, ja hän tuns i melkein iloa nähdessään hänen siten kärsivän tuon jumaluutensa puolesta, jota ei hänkään, Shahabarim, voinut täydelleen omistaa. Linnut jo alkoivat laulaa, kylmä tuulen viima puhalsi, ja pienet pilvet ajelehtivat vaalenevalla taivaalla.

Äkkiä hän huomasi taivaan rannassa, Tuniksen takana, kuten kepeätä usvaa, joka mätäsi pitkin tasankoa; sitten siitä muodostui aivan kuin harmaa pystysuorana riippuva suuri tomuverho, ja tästä tiheästä liikehtivästä kokonaisuudesta erottautui dromedaarin päitä, peitsiä ja kilpiä. Se oli barbarien armeija, joka lähestyi Karthagoa.

IV

KARTHAGON

MUURIEN JUURELLA

Aasilla ratsastavia tai jalan juoksevia talonpoikia saapui kalpeina, hengästyneinä, pelosta hulluina kaupunkiin. He pakenivat armeijan tieltä. Kolmessa päivässä oli se suorittanut matkan Siccasta Karthagoon hävittääkseen siellä kaiken.

Kaupungin portit suljettiin. Melkein samassa saapuivat barbarit; mutta he pysähtyivät kannakselle järven rannalle.

Ensi alussa eivät he mitenkään menetelleet vihamielisesti. Useat lähenivät palmut käsissään. Heidät ajettiin nuolisateella takaisin, niin suuri oli karthagolaisten pelko.

Aamuisin ja päivän laskiessa harhaili vakoilijoita muurin lähitienoilla. Erittäin usein huomattiin pieni mies, joka oli huolellisesti viittaaan verhottu ja jonka kasvot peittyivät syvälle alas vedetyn kypärisilmikon taa. Hän seisoskeli pitkät ajat katsellen vesijohtoa, niin itsepintaisesti kuin aikoisi hän salata karthagolaisilta varsinaiset aikeensa. Toinen mies, jättiläiskokoinen ja avopäinen seurasi häntä.

Karthago oli linnoitettu pitkin kannaksen koko pituutta; ensin oli vallihauta, sitten jyrkkä vallitus, ja lopulta muuri, joka oli kolmekymmentä kyynärää korkea, hakatuista kivistä rakennettu ja kaksikerroksinen. Muurin sisällä oli talli kolmellesadalle

norsulle ja varastot niiden satuloille, valjaille ja rehuille, sitä paitsi tallit neljälle tuhannelle hevoselle ja niiden kauroille ja valjaille, ja kasarmit kahdellekymmenelle tuhannelle sotilaalle, niiden aseille ja kaikille sotavarustuksille. Tornit kohosivat toisesta kerroksesta; niissä oli ampumasuojukset, ja ulkoseinässä oli koukkuihin kiinnitettyjä pronssikilpiä.

Tämä ensimmäinen muuririvi suojasi Malquaa, merimiesten ja värjärien kaupunginosaa. Sieltä näkyi mastoja, joissa purppurakankalta kuivattiin, ja alimmalla penkereellä saviuunia, joissa keitettiin suolalientä.

Taempana kohosivat amfiteatterin tavoin kaupungin kuution muotoiset talot. Ne olivat tehdyt kivistä, laudoista, mukulakivistä, kaisloista, simpukan kuorista ja poltetusta savesta. Temppelien lehdot olivat kuin viheriäisiä lampia tässä erivärisessä kuutioröykkiössä. Torit muodostivat tasaisia pintoja, toiset lähempänä toiset kauempana; lukemattomia katuja risteili kaikkialla. Erotti vielä kolmen vanhan, tähän aikaan jo yhteensulaneen kaupunginosan rajamuurit; ne kohosivat siellä täällä kuin suuret kalliot tai ulottuivat pitkinä tasaisina pintoina, – puoliksi kukkien peitossa, mustuneina, heitetyn lian juovittamina, ja kadut kulkivat niiden holvien läpi kuin joet siltojen alitse.

Keskellä Byrsaa kohosi Akropoliin kukkula kadoten monien epäsäännöllisten rakennusten peittoon. Näkyi temppelien kierrepylväitä, joilla oli pronssiset päät ja metalliketjut; sinijuovaisista kivistä laadittuja kartioita, kuparisia

kupukattoja, marmoriarkeitraveja, babyloonilaisia tukimuureja, obeliskeja, jotka muistuttivat alaspäin käännettyjä soihtuja. Pylväistöt päättyivät päätykolmioihin, kiekurakoristeita kulki pilaririvien välissä; graniittimuurit kannattivat tiilisiä väliseiniä; kaikki se kohosi toinen toisensa takaa puoliksi toisensa peittäen, muodostaen suuremman, vaikeasti ymmärrettävän kokonaisuuden, jossa näkyi eri aikakaudet ja muistoja unohtuneista kotimaista.

Akropoliin takana, punaisella maapinnalla, Mappalioiden tiet hautojen reunustamina ulottuivat suorana viivana katakombirannalle asti; suuret asumukset olivat puoliksi puistojen kätöksä, ja tuo kolmas kaupungin osa, Megara, uusi kaupunki, ulottui aivan rannalle asti, jossa kohosi läpi yön palava jättiläiskorkea majakka.

Sellaisena näyttäytyi Karthago tasangolle majoittuneille sotilaille.

Etäältä he tunsivat toripaikat ja kadunkulmaukset; he väittelivät temppelien nimistä. Khamonin temppelillä, vastapäätä Syssitejä, oli kultaiset kattotiilet; Melkarthin temppelillä, Eschmunin vasemmalla puolen, oli katollaan korallihaarukoita; Tanitin temppeli sen takana kohotti palmujen lomitse kuparista kupukattoaan; musta Molokin temppeli oli alhaalla vesialtaiden luona, majakan puolella. Päätyjen kulmauksissa, muurien harjalla, torien kulmissa, kaikkialla näkyi kauheita jumalankuvia, kookkaita tai matalia, toisilla suunnattoman suuri vatsa, toiset luonnottoman litteät, suu auki, avaten sylinsä,

käsissään monihaaraisia rautoja, kahleita tai peitsiä; ja sininen meri kimalteli katujen päissä, jotka etäisyyden vaikutuksesta näyttivät vieläkin jyrkemmiltä.

Meluisa joukko täytti kadut aamusta iltaan; nuoret pojat, kulkusia kilistellen, huusivat kylpyhuoneiden ovilla; kuumien juomien myymälät höyrysivät, ilmassa kaikui alasinten kalke, auringolle pyhitetyt valkoiset kukot kiekuivat penkereillä, teurastettavat härät mylvivät temppeleissä, orjat juoksivat korit päänsä päällä; ja temppelien ovista ilmestyi joku tummaviittainen, avojalkainen, suippulakkinen pappi.

Tämä Karthagon katseleminen ärsytti barbareja. He ihailivat ja kirosivat sitä, he olisivat tahtoneet sen samalla hävittää ja asua siellä. Mutta mitä oli sota-satamassa, jota kolminkertainen muuri suojausi? Sitten, kaupungin takana, Megaran perällä, ylempänä kuin Akropoli, näkyi Hamilkarin palatsi.

Mathon silmät suuntautuivat tavan takaa sinne. Hän nousi oliivipuihin ja hän kumartui katsomaan varjostaen kädellään silmiään. Puistot olivat autioita ja punainen mustaristinen portti pysyi taukoamatta suljettuna.

Parikymmentä kertaa hän kiersi vallituksen reunaa etsien jotain aukeamaa päästäksensä sisälle. Eräänä yönä hän heittäytyi mereen ja ui yli kolme tuntia taukoamatta. Hän saapui Mappalioiden alapuolelle ja alkoi kiivetä kallionrinnettä ylös. Hän repi polvensa, vioitti kyntensä, putosi mereen ja palasi.

Hänen voimattomuutensa suututti hänet. Hän oli kade tuolle Karthagolle, joka sulki Salammbon muuriensa sisään, kuin

elävälle olennolle, joka oli hänet omistanut. Hänen velttoutensa katosi, ja mieletön, taukoamaton toimintahalu sai hänessä vallan. Hohtavin poskin, kiiluvuin silmin, äänen soidessa terävänä hän kulki nopeasti leirin halki; tai istuen rannalla hioi hietaan suurta kalpaansa. Hän ampui nuolia ohilentäviin korppikotkiin. Hänen sydämensä raivo puhkesi hurjiin sadatuksiin.

– "Anna suuttumuksesi lentää kuin vaunujen, jotka kiidättivät sinua eteenpäin", sanoi Spendius. "Huuda, sadattele, raivoa ja surmaa. Tuska tyyntyy verestä, ja koska et voi rakkauttasi tyydyttää, niin päästä vihasi valloilleen; se tukee sinua!"

Matho alkoi jälleen johtaa sotilaitaan. Hän pakoitti heidät säälimättä harjoittamaan. He kunnioittivat häntä hänen rohkeutensa ja varsinkin voimansa tähden. Sitäpaitsi herätti hän salaperäistä pelkoa; hänen luultiin öisin puhelevan henkiolentojen kanssa. Toiset päälliköt yltyivät hänen vaikutuksestaan. Armeijassa syntyi piankin kuri ja järjestys. Kartagolaiset kuuluivat asuntoihinsa torvien toivotukset, jotka johtivat harjoituksia. Vihdoin barbarit alkoivat lähestyä kaupunkia.

Heidät olisi kannaksella voinut tuhota, jos kaksi armeijaa olisi yhtäkaa voinut hyökätä heihin takaapäin, toinen Utican lahdesta ja toinen Kuumien Lähteiden vuorelta päin. Mutta mitä voi tehdä yksinomaan pyhällä legionalla, johon kuului korkeintaan kuusituhatta miestä? Jos barbarit kallistuivat idän puolelle niin he liittyivät paimenkansoihin, sulkiivat Kyrenaikan tiet ja erämaan kaupan. Jos he kallistuivat lännen puolelle

niin Numidia nousee sotajalalle. Vihdoin pakoittaa ruokavarojen puute heidät ennemmin tai myöhemmin hävittämään, kuten heinäsiikat, ympärillä olevat viljelykset; rikkaat vapisivat kauniiden asumustensa, viinitarhojensa ja viljelystensä puolesta.

Hanno teki julmia ja mahdottomia ehtoituksia, kuten sen, että luvattaisiin tavattomia summia jokaisesta barbarin päästä, tai että laivojen ja koneiden avulla sytytettäisiin heidän leirinsä tuleen. Hänen virkaveljensä Gisko tahtoi päinvastoin maksaa heille heidän saatavansa. Mutta Vanhusto inhosi häntä hänen suuren kansansuosionsa vuoksi; sillä he arvelivat saavansa siten yliherran ja peläten yksinvaltiutta he koettivat vastustaa kaikkea, joka voisi sitä tukea tai sen palauttaa.

Linnoitusten ulkopuolella oli toisenrotuista ja alkuperältään vierasta kansaa, ihmisiä, jotka pyydystivät piikkisikoja, söivät kastematoja ja käärmeitä. He ryömivät rotkoihin ottamaan hyenoita elävältä kiinni, joita he sitten illoin huvikseen juoksuttivat Megaran hiekkaisella maalla hautakivien välillä. Heidän mudasta ja meriruohoista tehdyt majansa riippuivat kallion jyrkänteen reunassa kuin pääskysen pesät. Siellä he elivät ilman hallintoa ja ilman jumalia, sikin sokin, aivan alasti, samalla voimattomia ja julmia, ja vuosisatoja oli kansa inhonnut heitä heidän saastaisen ravintonsa tähden. Muurin vartijat huomasivat eräänä aamuna heidän kaikkien poistuneen.

Vihdoin Suuren Neuvoston jäsenet tekivät päätöksensä. He tulivat leiriin, ilman kaulakäätyjä ja loistavia vöitä, jalassaan avonaiset sandaalit kuten naapurit ainakin. He lähenivät

rauhallisesti, tervehtien päälliköitä, tai pysähtyivät puhelemaan sotamiesten kanssa, sanoen, että kaikki riita oli loppunut ja että heidän oikeudet vaatimuksensa tulevat täytetyiksi.

Useat heistä näkivät ensi kertaa palkkasoturien leirin. Sekasorron sijasta, jonka he olivat odottaneet tapaavansa, vallitsikin kaikkialla pelottava järjestys ja hiljaisuus. Turvevallitus sulki armeijan korkean varustuksen sisään, jossa he olivat turvassa heittokoneiden kivisadetta vastaan. Leirikäytävät olivat pirskoitetut vedellä; teltojen raoista kiilui viljelä, pimeässä loistavia silmiä. Keihäskimput ja telineissään riippuvat varustukset häikäisivät heitä kuten kuvastimet. He puhelivat puoliääneen. He pelkäsivät pitkällä puvuillaan kaatavansa jotain nurin.

Sotilaat vaativat ruokavaroja, ja sitoutuivat maksamaan ne niillä rahoilla, joita kaupunki oli heille velkaa.

Heille lähetettiin härkiä, lampaita, helmikanoja, kuivia hedelmiä ja sudenpajuja sekä savustettuja makrilleja, noita kuuluisia makrilleja, joita Karthagosta vietiin kaikkiin satamiin. Mutta he katselivat hyvin halveksivasti komeita raavaita; ja, jos heidän teki jotain niistä mieli, alensivat he sen arvoa, tarjosivat oinaasta kyyhkysen hinnan, ja kolmesta vuohesta saman kuin granaatista. Saastaisten-ruokien-syöjät tuppautuivat arvostelijoiksi ja vakuuttivat, että heitä petettiin. Silloin paljastivat he miekkansa ja uhkasivat surmata.

Suuren Neuvoston virkamiehet kirjoittivat kunkin sotilaan palvelusvuodet luetteloihin. Mutta nyt oli enää mahdotonta

tietää, paljonko palkkasotureita oli värvätty, ja Vanhusto kauhistui nähdessään, mitä suunnattomia summia heidän tulisi suorittaa. Heidän täytyisi myydä silphiumvarasto ja veroittaa kauppakaupunkeja; palkkasoturit kävivät kärsimättömiksi, Tunis oli jo heidän puolellaan; ja Rikkaat, jotka joutuivat aivan ymmälle Hannon raivoisten ehdotusten ja hänen virkaveljensä moitteiden vuoksi, kehottivat jokaista kansalaista, joka sattui tuntemaan jonkun barbarin, menemään heti hänen luokseen tullakseen hänen ystäväkseen ja puhellakseen kauniisti hänen kanssaan. Tällainen luottamuksen osoitus ehkä voisi rauhoittaa heitä.

Kauppiaat, kirjurit, asepajan työmiehet, kokonaiset perheet menivät barbareja puhuttelemaan.

Sotilaat päästivät kaikki karthagolaiset leiriinsä, mutta niin ahtaasta portista, että neljä rivissä kulkevaa miestä tyrkki kyynärpäillään toisiaan. Spendius, seisoen vallitusta vastaan, tutkitutti heidät tarkoin; Matho, seisoen vastapäätä häntä, tarkasteli joukkuetta koettaen löytää jonkun, jonka hän sattumalta olisi nähnyt Salammbon seurassa.

Leiri muistutti kaupunkia, sellainen tungos ja liike vallitsi siellä. Molemmat erilaiset joukot sekaantuivat sulautumatta kuitenkin yhteen, toinen puettuna liinaan tai villaan, päässään kävyn muotoinen huopapäähine, toinen verhottuna rautaan ja kypäri päässään. Palvelijoiden ja kuljeksivien kauppiasten keskellä liikkui kaikenkarvaisia naisia, ruskeita kuin kypsät taatelit, vihertäviä kuin oliivit, keltaisia kuin orangit, joita

merimiehet olivat myyneet, porttoloista siepattuja, karavaaneista ryöstettyjä, hävitetyistä kaupungeista tuotuja, joita rakkaudella väsyttiin niin kauvan kuin olivat nuoria, ja joita piiskattiin kuin olivat vanhoja, ja jotka kuolivat erämaassa teiden varsille, kuormaston ja hyljättyjen vetojuhtien keskeen. Paimenkansojen vaimot heiluttivat kantapäillään dromedaarin karvasta tehtyjä neliskulmaisia ja keltaisen värisiä hamosia; kyrenaikalaiset soittajattaret, verhottuina sinipunerviin harsoihin, silmäkulmat maalattuina, lauloivat olkimatolla istuen; vanhat neekerinaiset, joiden rinnat riippuivat, poimivat eläinten lantaa, jota kuivattiin auringossa polttoaineeksi; syracusalaisilla oli kultalevyjä tukassaan, lusitanialaisilla simpukan kuorista tehtyjä käätyjä, gallialaisilla suden nahka valkoisella rinnallaan; ja tanakat, syöpäläisten peittämät, alastomat, ympärileikkaamattomat lapset töytäsivät päällään ohikulkijoita vatsaan tai tullen takaapäin purasivat heitä käsiin kuten nuoret tiikerit.

Karthagolaiset kulkivat pitkin leiriä, kummastellen sitä tavarain paljoutta, jota siellä oli tulvillaan. Köyhemmät olivat murheellisia, toiset tekeytyivät huolettomiksi.

Sotilaat taputtivat heitä olalle saadakseen heidät iloisemmiksi. Heti kun huomasivat jonkun arvokkaamman henkilön, kutsuivat he häntä ottamaan osaa heidän huvituksiinsa. Kun diskusta heitettiin, niin koettivat he katkoa hänen jalkansa, ja nyrkkitaistelussa heti ensi iskulla murskasivat heidän leukapielensä. Linkomiehet pelottelivat karthagolaisia lingoillaan, käärmeenlumoojat kyillään, ratsumiehet hevosillaan.

Rauhalliset kansalaiset painoivat päänsä alas näiden pelotusten edessä ja koettivat hymyillä. Muutamat, näyttäytyäkseen urhoollisiksi, viittoivat tahtovansa tulla sotilaiksi. Heidät pantiin hakkaamaan puita ja sukimaan muuleja. Heille pantiin asepuke päälle ja kieritettiin kuin tynnyrejä pitkin leirikatuja. Kun he sitten hankkivat lähtöä, niin palkkasoturit repivät naurettavan liioitetulla epätoivolla hiuksiaan.

Mutta monet tyhmyydessään tai ennakkoluulon vallassa luulivat kaikkia karthagolaisia hyvin rikkaiksi ja kulkivat heidän jälestään rukoillen heiltä jotain. He pyysivät kaikkea, mikä näytti kauniilta, sormuksia, vöitä, sandaaleja, puvun hetaleita ja kun puhtaaksi kynitty karthagolainen huudahti: – "Eihän minulla ole enää mitään. Mitä sinä vielä tahdot?" vastaavat he: – "Vaimosi!" Toiset sanoivat: – "Henkesi!"

Sotilaiden tilit annettiin päälliköille, nämät lukivat ne sotilaille, jotka ne lopullisesti hyväksyivät. Silloin vaativat he itselleen teltoja; he saivat niitä. Sitten kreikkalaisten johtomiehet pyysivät muutamia Karthagossa valmistettuja kauniita asevarustuksia; Suuri Neuvosto luovutti summan niiden hankkimiseksi. Mutta oikeudenmukaistahan oli, väittivät ratsumiehet, että tasavalta korvaisi heille heidän hevosensa; eräs vakuutti menettäneenä kolme eräessä piirityksessä, toinen viisi eräällä retkellä, toinen neljätoista vaarallisilla vuoristomatkoilla. Heille tarjottiin Hecatompyloksen oriita; he halusivat mieluummin kaiken rahana.

Sitten vaativat he, että heille suoritettaisiin rahana

(hopeakolikoissa eikä nahkarahoissa) kaikki velkana oleva vilja, korkeimman sodan aikana olleen hinnan mukaan, vaatien siten vehnä jauho-mitasta neljä sataa kertaa enemmän kuin olivat antaneet koko vehnä jyväsäkistä. Tämä kohtuuttomuus sai Neuvoston aivan epätoivoon; mutta heidän täytyi kuitenkin myöntyä.

Silloin sotilaiden ja Suuren Neuvoston edustajat sopivat kaikesta, ja vannoiivat Karthagon suojelusjumalan ja barbarien jumalien kautta. Itämaalaisin tavoin ja runsain sanoin pyysivät he sitten toisiltaan anteeksi ja hyväilivät toisiaan. Sitten sotilaat vaativat ystävyysmerkkiksi kaikkien niiden rankaisemista, jotka olivat yllyttäneet heitä tasavaltaa vastaan.

Karthagolaiset eivät olleet ymmärtävinään heitä. Sotilaat selittivät selvemmin, että tahtoivat saada Hannon pään.

Useasti päivässä he lähtivät leiristään. He kuljeksivat muurin juurella, huusivat heittämään heille Hannon pään ja levittivät vaatteensa siitä vastaanottamaan.

Suuri Neuvosto olisi ehkä myöntynyt, jollei viimeinen vaatimus olisi ollut edellisiä vielä kohtuuttomampi: he vaativat johtajilleen puolisoiksi impiä, jotka valittaisiin kuuluisista perheistä. Se oli Spendiuksen keksimä ajatus, ja useiden mielestä oli se varsin selvä ja luonnollinen vaatimus. Mutta tämä heidän vaatimuksensa päästä sekaantumaan punilaiseen vereen sai kansan aivan raivoihinsa; heille vastattiin aivan suoraan, ettei heillä enää ollut mitään saatavaa. Silloin sotilaat huusivat tullessa petetyiksi; jollei kolmen päivän kuluttua

heidän palkkaansa makseta, niin lähtevät he itse sitä Karthagosta ottamaan.

Palkkasoturien taipumattomuus ei ollut niin luonnotonta kuin heidän vastustajansa uskoivat. Hamilkar oli tehnyt heille rajattomia lupauksia; tosin ei niissä ollut mitään varmaa sanottu, mutta niitä oli juhlallisesti ja yhä uudestaan tehty. He olivat uskoneet Karthagoon tullessaan, että kaupunki luovutetaan heille ja he saavat jakaa sen aarteet; ja he kun näkivät, että tuskin heidän palkkaansaakaan suoritettiin, niin se oli pettymys sekä, heidän ylpeydelleen että ahneudelleen.

Eivätkö Dionysios, Pyrrhos, Agathokles ja Alexanderin päälliköt olleet saaneet suunnattomia rikkauksia? Herkules, jonka kananealaiset sekoittivat yhteen auringon kanssa, oli se ihanne, joka väikkyi armeijan mielessä. He tiesivät, että halvat sotilaat olivat laskeneet päälleen kuningaskruunut, ja kuullessaan valtakuntien sortuvan uneksi gallialainen tammimetsissään ja ethopialainen hiekkatasangollaan. Mutta olihan olemassa kansa, joka aina oli valmis ottamaan urhoollisia miehiä palvelukseensa; ja heimonsa luota karkoitettu varas, teillä harhaileva murhamies, jumalten vainooma pyhäinsolvaisija, kaikki nälkäiset ja epätoivoiset koettivat päästä satamaan, jossa Karthagon lähetti värväsi sotilaita. Tavallisesti Karthago piti lupauksensa. Mutta tällä kertaa sen suunnaton ahneus oli sen syössyt turmiokkaasen häpeään. Numidialaiset, libyalaiset, kaikki Afrikan heimot uhkasivat Karthagoa. Meri yksinään oli vapaa. Siellä oli sillä vastassaan roomalaiset; ja kuten murhaajien

saartama mies tunsi se joka taholta kuoleman vaanivan itseään.

Täytyi lopulta turvautua Giskon apuun; barbarit suostuivat ottamaan hänet välittäjäkseen. Eräänä aamuna näkivät he sataman ketjujen laskeutuvan alas, ja kolme matalaa purtta purjehti Taenian kanavan kautta lahteen.

Ensimmäisen keulassa seisoj Gisko. Hänen takanaan korkealla jalustalla oli suuren suuri kirstu, joka oli koristettu riippuvilla kruununtapaisilla renkailla. Sitten seurasi tulkkien legiona päässään sfinximäinen koriste ja rinnassa tatueerattu papukaijan kuva. Ystävät ja orjat, niin lukuisina että seisoivat olka olan vieressä, seurasivat heitä. Kolme pitkää purtta, jotka olivat niin täynnä että olivat vähällä upota, lähestyi niitä katselevan armeijan riemuhuutojen kaikuessa.

Heti kun Gisko oli astunut maihin, juoksivat sotilaat häntä vastaan. Säkeistä muodosti hän puhujalavan itselleen ja vakuutti, ettei hän ennen lähde kuin on kaikille suorittanut heidän saatavansa.

Riemuhuudot kaikuivat; pitkään aikaan ei hän voinut puhua.

Sitten moitti hän tasavallan ja barbarien tekemiä vääryyksiä; syynä niihin olivat muutamat huimapäät, jotka väkivaltaisuuksillaan olivat kauhistuttaneet Karthagoa. Paras todistus Karthagon hyvistä aikeista oli se, että heidän luokseen lähetettiin hän, Hannon ainainen vastustaja. Ei sotilasten pitäisi luulla kansaa niin tyhmäksi, että se tahtois ärsyttää sankareita, tai niin kiittämättömäksi, että se ei tunnustaisi heidän palveluksiaan; ja Gisko alkoi maksaa sotilaille alkaen

libyalaisista. Kun he väittivät luettelota valheellisiksi, niin ei hän käyttänyt niitä laisinkaan.

He kulkivat heimokunnittain hänen ohitseen avaten kouransa ja mainiten palvelusvuosiensa lukumäärän; ne merkittiin järjestyksessä heidän vasempaan käsivarteensa viheriäisellä värillä; kirjurit ammensivat avoimesta kirstusta ja toiset teräpistimellä tekivät reikiä lyijylevyyn.

Eräs mies kulki ohitse raskain askelin kuin härkä.

– "Astu lähemmäksi," sanoi suffeetti epäillen petosta, "montako vuotta olet palvellut?"

– "Kaksitoista," vastasi libyalainen.

Gisko pisti kätensä hänen leukansa alle, sillä kypärin leukahihna muodosti sinne ajan pitkään kaksi pahkuraa; niitä kutsuttiin johannesleiviksi, ja *kantaa johannesleipiä* käytettiin lausepartena sotapalveluksessa.

– "Petturi!" huusi Gisko, "se, mikä kasvoistasi puuttuu, on kai selässäsi!" ja reväisten hänen tunikansa auki hän näki hänen selässään verisiä rupia; hän oli Hippozarytoksesta tullut peltomies. Vihanhuutoja kaikui; hänet teloitettiin.

Yön tultua meni Spendius herättämään libyalaiset. Hän sanoi heille:

– "Kun ligurialaiset, kreikkalaiset, balearit ja italialaiset ovat saaneet palkkansa, niin palaavat he kotimaahansa, Mutta te toiset, te jätte Afrikaan, hajalleen kyliinne ja olette turvattomia! Silloin tasavalta kostaa! Olkaa lähdön suhteen varuillanne! Aijotteko uskoa kaikkea heidän puheitaan? Molemmat suffeetit

ovat samassa juonessa! Tämä pettää teitä! Muistakaa Luiden saarta ja Xantipposta, jonka he lähettivät mädänneellä galeerilla Spartaan!"

– "Mitä meidän tulee tehdä?" kysyivät he.

– "Tuumikaa!" sanoi Spendius.

Kaksi seuraavaa päivää kului palkan maksamiseen Magdalan, Leptiksen ja Hecatompyloksen miehille; Spendius pujahti gallialaisten luo.

– "Ensin maksetaan libyalaisille, sitten kreikkalaisille; sen jälkeen baleareille, aasialaisille ja muille! Mutta kun teitä on niin vähän, niin teille ei anneta mitään! Te ette enää saa nähdä kotimaatanne. Te ette saa laivoja! He tappavat teidät säästääkseen ruokavaroja!"

Gallialaiset lähtivät suffeetin puheille. Autharit, sama, jota Gisko oli lyönyt Hamilkarin puistossa, meni puhumaan. Orjat tyrkkäsivät hänet pois; silloin vannoi hän kostavansa.

Valituksia ja uusia vaatimuksia ilmestyi yhä enemmän. Itsepäisimmät tunkeutuivat suffeetin telttaan; saadakseen hänet helytymään tarttuivat he hänen käsiinsä, aukoivat hampaattomia suitaan, näyttivät laihoja käsivarsiaan ja haavojensa arpia. Ne, jotka eivät vielä olleet saaneet palkkaansa, kävivät levottomiksi, ne, jotka jo olivat saaneet, vaativat korvausta hevosistaan; ja maankiertäjät, lainhylyt ottivat sotilaiden aseita ylleen vakuuttaen, että heidät oli unohdettu. Jokahetki tuli uusia miesparvia; teltat horjuivat, kaatuivat; vallitusten sisällä oleva joukko tulvehti huutaen porteilta leirin keskustaan asti.

Kun melu kävi liian äänekkääksi, nojasi Gisko kyynärpäätään norsunluisen sauvansa päähän, ja katsellen merta istui hän liikkumattomana sormet partaansa painuneina.

Usein Matho raivasi itselleen tietä neuvotellakseen Spendiuksen kanssa; hän sitten asettui jälleen vastapäätä suffeettia ja Gisko tunsu taukoamatta hänen katseensa kuin kaksi palavaa tulinuolta singahtavan häneen. Joukon ylitse lennättivät he toisilleen haukkumasanvoja, joita ei kumpikaan kuullut. Mutta palkanmaksua jatkui ja suffeetti osasi jokaisen valitukseen löytää selityksen.

Kreikkalaiset aikoivat panna toimeen häiriöitä rahojen erilaisuuden tähden. Gisko antoi heille sellaisen selityksen, että he mutisematta väistyivät. Neekerit vaativat valkoisia simpukoita, joita käytettiin Afrikan sisäosassa kaupankäynnissä. Hän tarjoutui menemään Karthagoon niitä hakemaan; silloin hekin toisten tavoin ottivat rahansa vastaan.

Mutta baleareille oli luvattu jotain erikoista, naisia. Suffeetti sanoi, että odotettiin kokonaista karavaania neitsyeitä; matka oli pitkä, tarvittiin vielä kuusi kuuta. Kun ne ovat kyllin lihavia ja hyvin benzoella voideltuja niin ne lähetetään laivoilla balearein satamiin.

Äkkiä Zarxas, joka nyt oli kaunis ja roteva, hyppäsi kuin ilveniekka ystäviensä olkapäille ja huusi:

– "Oletko niitä säästänyt ruumiiden varalta?" osoittaen Karthagoon päin Khamonin porttia kohden. Auringon laskiessa portin kuparilevyt loistivat ylhäältä alas asti; barbarit uskoivat

verivirran näkevänsä. Joka kerta, kun Gisko aikoi puhua alkoivat he uudelleen kirkua. Silloin hän laskeutui vakavin askelin alas ja sulkeutui teltaansa.

Kun hän aamun valjetessa astui sieltä ulos, niin hänen tulkkinsa, jotka nukkuivat sen ulkopuolella, eivät liikahtaneetkaan; he makasivat selällään silmät lasisina, kieli suusta ulkona ja kasvot sinisinä. Valkoista limaa valui heidän sieramistaan, ja heidän jäsenensä olivat kankeat, ikäänkuin kylmä yö olisi heidät kaikki jäädyttänyt. Kullakin oli kaulassaan pieni silmukka.

Sen jälkeen kapina ei enää talttunut. Tuo Zarxaksen muistuttama balearien murha vahvisti vain Spendiuksen herättämiä epäluuloja. Sotilaat kuvittelivat, että tasavalta aikoi heitä yhä vain pettää. Siitä oli tehtävä loppu! Ensin syrjäytettiin tulkit! Zarxas, linko päänsä ympärillä, lauloi sotalauluja; Autharitos heilutti suurta kalpaansa; Spendius kuiskasi toiselle sanan, ojensi toiselle tikarin. Voimakkaimmat ottivat itse maksun itselleen, tyynemmät vaativat palkanmaksun jatkamista. Ei kukaan enää heittänyt pois aseitaan ja kaikkein suuttumus kohdistui nyt meluavana vimmana Giskoon.

Muutamats nousivat hänen viereensä. Niin kauvan kuin he syytivät solvauksia, kuunneltiin heitä kärsivällisesti, mutta, jos he koettivat sanoa sanaakaan hänen puolustukseksien, satoi kiviä heidän päälleen tai takaapäin miekka löi heidän päänsä poikki. Säkkikasa oli punaisempi kuin alttari.

Sotilaat vimmaantuivat aterian jälkeen, sillä he olivat

juoneet viiniä! Se oli kuoleman uhalla kielletty nautinto punilaisessa armeijassa, ja he kohottivat maljansa Karthagoa kohden sotakurin polkemisen huumauksessa. Sitten he palasivat palkanmaksu-orjien luo ja alkoivat niitä surmata. Sanan *surmaa*, joka oli erilainen eri kielessä, ymmärsi jokainen.

Gisko tiesi varsin hyvin, että Karthago jätti hänet hänen oman onnensa nojaan; mutta hän ei tahtonut sille sen kiittämättömyyden palkaksi tuottaa häpeää. Kun sotilaat muistuttivat hänelle, että heille oli luvattu laivoja, niin vannoi hän kautta Molokin hankkivansa ne omalla kustannuksellaan, ja irroittaen kaulastaan sinisistä kivistä tehdyt ketjut hän heitti ne lupauksensa pantiksi joukon keskeen.

Sitten afrikalaiset vaativat viljaa, jonka Suuri Neuvosto oli sitoutunut maksamaan. Gisko otti esiin syssitien tilin, joka sinisellä värillä oli kirjoitettu lampaannahalle; hän luki paljonko viljaa Karthagoon oli tuotu kuukausi kuukaudelta ja päivä päivältä.

Äkkiä vaikenä hän, hänen silmänsä tuijottivat tiliin, ikäänkuin hän numeroiden joukosta olisi lukenut oman kuolemantuomionsa.

Vanhusto oli nimittäin petollisesti ne pienentänyt, ja se vilja, jota sodan vaikeimpana aikana oli myyty, oli niin alhaisen taksan mukaan arvioitu, että sokeinkaan ei voinut uskoa sitä.

– "Jatka!" huusivat sotilaat, "kovempaa! Tuo pelkuri koettaa valehdella, olkaamme varuillamme!"

Hetkisen hän epäröi. Sitten hän jatkoi lukuaan.

Sotilaat eivät epäilleetkään heitä petettävän ja hyväksyivät sellaisinaan syssitien tilin. Mutta silloin Karthagon nauttima viljanrikkaus sai heidät hurjan kateuden valtaan. He särkivät sykomoorisen rahalaatikon; siitä oli kolme neljänestä poissa. He olivat nähneet sellaisia summia siitä ammennettavan, että he pitivät sitä loppumattomana; Gisko oli varmaankin kaivanut osan telttaansa. He kiipesivät säkeistä tehdylle puhujalavalle. Matho johti heitä, ja kun he huusivat: "Rahat! Rahat!" niin Gisko lopulta vastasi:

– "Antakoon johtajanne ne teille!"

Hän katsoi heitä vasten kasvoja, vaiti, suurilla keltaisilla silmillään ja kasvonsa elivät kalpeammat kuin partansa. Nuoli, joka oli sulistaan jäänyt kiinni, riippui hänen korvassaan olevasta suuresta kultarenkaasta ja veri valui hänen päähineestään olalle.

Matho viittasi ja kaikki syöksyivät eteenpäin. Gisko levitti kätensä. Spendius heitti silmukan hänen ranteensa ympäri ja piteli sillä kiinni; toinen veti hänet nurin ja hän katosi, ihmissikermään, joka ryntäsi säkkien päälle.

He ryöstivät hänen telttansa. Sieltä ei löytynyt muuta kuin tavallisimpia tarve-esineitä; sitten tyystemmin etsittäessä kolme Tanitin kuvaa, ja apinan nahan sisästä kuusta pudonnut musta kivi. Useat karthagolaiset olivat tahtoneet seurata häntä; he olivat arvohenkilöitä ja kuuluivat kaikki sotapuolueeseen.

Heidät laahattiin ulos teltoistaan ja syöstiin likakuoppaan. Rautakahleilla sidottiin heidät vyötäisiltä lujiin paaluihin ja peitsen kärjellä kurkoitettiin heille ruokaa.

Autharitos syyti vartioidessaan solvauksia heille, mutta kun he eivät niitä ymmärtäneet, niin eivät he vastanneet niihin; tuon tuostakin heitti gallialainen kiviä heidän kasvoihinsa saadakseen heidät tuskasta huutamaan.

Seuraavana päivänä valtasi armeijan painostava tunne. Nyt kun heidän suuttumuksensa oli tullut tyydytetyksi sai levottomuus heissä vallan. Matho oli selittämättömän alakuloisuuden vallassa. Hän oli mielestään jollain tavoin loukannut Salammbota. Rikkaathan kuuluivat tavallaan hänen seuraansa. Yöllä hän istui heidän kuoppansa ääressä ja heidän valituksissaan kuului kaiku hänen oman rintansa tuskasta.

Nyt kaikki syyttivät libyalaisia, jotka yksinään olivat saaneet palkkansa. Mutta, samalla kun eri kansojen väliset vihat erikoissyytteiden vaikutuksesta virkosivat, niin he tunsivat, mikä vaara oli lähellä, jos he antautuivat niiden valtaan. Kosto sellaista tekojen jälkeen oli ehdottomasti kamala. Täytyi siis ennättää karthagolaisten edelle. Neuvotteluista ja puheista ei tullut loppua. Jokainen puhui, ei ketään kuunneltu, ja Spendius, joka muuten oli niin puhelias, pudisti joka ehdotukselle päätään.

Eräänä iltana hän kysyi kuin ohimennen Matholta, oliko kaupungin sisällä lähteitä.

– "Ei ainoatakaan!" vastasi Matho.

Seuraavana päivänä vei Spendius hänet ylös järven rannalle.

– "Valtias!" virkkoi entinen orja, "jos sydämesi on pelvoton, niin johdan sinut Karthagoon."

– "Miten?" kysyi toinen läähättäen.

– "Vanno noudattavasi kaikkia määräyksiäni, seuraavasi minua varjon tavoin!"

Matho kohotti kätensä Chabarin tähteä kohden ja huudahti:

– "Kautta Tanitin, sen vannon!"

Spendius jatkoi:

– "Huomenna auringon mentyä mailleen odotat minua vesijohdon alla yhdeksännen ja kymmenennen kaarroksen välillä. Tuo mukanas rautakanki, töyhtötön kypäri ja nahkasandaalit."

Hänen mainitsemansa vesijohto kulki viistoon kannaksen yli, – rakenne, jota roomalaiset myöhemmin hyvin suuressa määrässä laajensivat. Vaikka Karthago halveksikin muita kansoja, niin oli se roomalaisilta kömpelösti lainannut tämän keksinnön, kuten Rooma puolestaan oli matkinut punilaisia galeereja; se oli tehty viidestä päällekkäin rakennetusta kaarikerroksesta; se oli raskas rakenteeltaan; alhaalla oli tukipilarit, ylhäällä leijonapäät; johto päättyi Akropoliin läntiseen sivuun sieltä painuen kaupungin alle tulvien täydellisenä virtana Megaran vesialtaihin.

Sovitulla hetkellä Matho tapasi siellä Spendiuksen. Hän kiinnitti koukuntapaisen raudan nuoran päähän, heilutti sitä ympäri kuin linkoa, rauta lennähti ja tarttui kiinni; ja he alkoivat perätysten kiivetä muuria ylös.

Mutta päästyään ensimmäiseen kerrokseen heltisi rauta joka kerta kun sen heittivät ylös; löytääkseen sopivan kiinnikepaikan saivat he kulkea pylväiden alustaliuskoja myöten; ja kerros

kerrokselta kävivät ne yhä kapeammiksi. Sitten nuora jälleen heltisi. Monta kertaa se oli katkeamaisillaan'.

Viimein he kuitenkin saapuivat ylimmäiselle tasolle. Spendius kumartui tuon tuostakin alas ja tunnusteli liuskoja kädellään.

– "Tässä on" sanoi hän, "alkakaamme!" Ja vääntämällä kangella, jonka

Matho oli tuonut mukanaan, saivat he yhden liuskan irroitetuksi.

Etäällä he näkivät ratsujoukon kiitävän eteenpäin ohjattomien hevosten selässä. Ratsastajien kultaiset rannerenkaat pelkistivät esiin vaippojen laskoksista. Etunenässä näkyi mies, jolla oli kameelikurjen sulista tehty päähine, ja joka ajoi täyttä laukkaa heiluttaen peistä kummassakin kädessään.

– "Narr' Havas!" huudahti Matho.

– "Samapa se!" vastasi Spendius; ja hän hyppäsi aukkoon, joka oli syntynyt kun liuska nostettiin syrjään.

Hänen käskystään koetti Matho työntää sijalta yhtä lohkarettä. Mutta ahtaan tilan vuoksi ei hän voinut liikuttaa kyynärpäitään.

– "Me palaamme," sanoi Spendius; "asetu tuohon eteeni." Ja he kulkivat eteenpäin vesijohdossa.

Vettä oli heidän vatsaansa asti. Kohta he horjahtivat ja olivat pakoitettut uimaan. Heidän jäsenensä löivät liian ahtaan solan seiniä vastaan. Vesi virtasi melkein ylimmän liuskan alla; he saivat kasvoihinsa naarmuja. Sitten virta lennätti heidät mukaansa. Hautaa raskaampi ilma vaikeutti hengitystä, ja käsivarsillaan suojaten päätään, polvet yhdessä ja ruumis niin

suorana kuin mahdollista, kiisivät he kuin nuolet pimeässä eteenpäin, tukehtumaisillaan, koristen, puolikuolleina. Äkkiä kaikki pimeni heidän ympärillään ja veden vauhti lisääntyi. He putosivat alaspäin.

Päästyään jälleen veden pinnalle lepäsivät he hetkisen selällään hengittäen suurella nautinnolla raitista ilmaa. Holvikaarros toisensa jälkeen aukeni paksujen muurien keskellä, jotka eroittivat vesialtaita toisistaan. Kaikki olivat täynnä ja vesi virtasi yhtenä juovana pitkin vesisäiliöiden pituutta. Kattoholvien ilma-aukosta laskeutui kaamea hohde, joka kimalteli valolevyinä laineilla ja varjot tummenivat seiniä kohden ja tekivät ne vielä etäisemmiksi. Pieninkin kolina herätti kovan kaiun.

Spendius ja Matho alkoivat jälleen uida ja kulki holviaukkojen kautta säiliöstä toiseen. Käiksi riviä pienempiä altaita oli yhdensuuntaisesti kummallakin puolen. He eksyivät kääntyivät ja palasivat. Vihdoin tunsivat he jotain kovaa jalkojensa alla. Se oli käytävän kivitys, joka kiersi altaiden ympäri.

Sitten etenivät he hyvin varovaisesti, hapuilivat seiniä löytääkseen jonkun pääsyaukon. Mutta heidän jalkansa luiskahtivat; he putosivat suuriin altaihin. He saivat uudelleen nousta, ja putosivat jälleen; ja kauhistuttava väsymys valtasi heidät aivan kuin heidän jäsenensä uidesaan olisivat sulautuneet veteen. Silmät painuivat umpeen; he olivat menettämässä tajuntansa.

Spendius iski kätensä erään ristikon rautoja vastaan. He

ravistivat sitä, se aukeni ja he olivat portailla. Pronssiovi sulki ylhäällä tien heiltä. Tikarin kärjellä siirsivät he syrjään salvan joka ulkopuolelta avattiin; äkkiä puhdas ulkoilma leiskahti heitä vasten kasvoja.

Yö oli aivan tyyni ja taivas näytti mittaamattoman korkealta. Puuryhmät painaltuivat alas pitkien muuririvien yli. Koko kaupunki nukkui. Etuvartijain tulet kimaltelivat yksinäisten tähtien lailla.

Spendius, joka kolme vuotta oli saanut olla orjapihassa, tunsu hyvin

puutteellisesti eri kaupunginosat. Matho otaksui, että päästäkseen

Hamilkarin palatsiin, tulisi heidän kääntyä vasemmalle ja kulkea

Mappalioiden läpi.

– "Ei" sanoi Spendius, "vie minut Tanitin temppeliin". Matho aikoi puhua.

– "Muista!" sanoi entinen orja; ja nostaen kätensä osoitti hän Chabarin loistavaa tähteä.

Silloin Matho vaieten kääntyi Akropoliin päin. He kapusivat kaktusaitojen yli, jotka reunustivat teitä. Vesi valui heidän ruumiistaan hietaan. Märät sandaalit eivät narahtaneetkaan heidän astuessaan; Spendius, jonka silmät säikkyivät kuin soihdut, kopeloi joka askeleella pensaita; – ja hän kulki Mathon jälestä kädet molempien tikarien kahvassa, jotka riippuivat hänen kainalossaan nahkahihnoista.

V TANIT

Kun olivat kulkeneet puutarhojen läpi tuli heidän eteensä Megaraa ympäröivä rajamuuri. Mutta he löysivät aukeaman suuresta kiviseinästä ja kulkivat sen kautta.

Maa aleni ja muodosti aivan kuin suuren notkon. Se oli avoin tori.

– "Kuule", sanoi Spendius, "ensiksi elä pelkää mitään!.. minä täytän lupaukseni..."

Hän vaikeni hetkiseksi; hän näytti miettivän aivan kuin etsien sanoja, "Muistatko tuon kerran aamun noustessa jolloin Salammbon penkereellä näytin sinulle Karthagon? Me olimme sinä päivänä kylliksi voimakkaita, mutta sinä et tahtonut kuulla mitään!" Sitten hän jatkoi juhlallisella äänellä: – "Valtias, Tanitin temppelin kaikkein pyhimässä on salaperäinen verho, joka on pudonnut taivaasta ja verhoo jumalattaren."

– "Minä tiedän," sanoi Matho.

Spendius jatkoi:

– "Se on itsestään jumalallinen, sillä se on osa jumalattaresta. Jumalat asustavat siellä, missä heidän kuvansa on. Siksi, että Karthago sen omistaa, on Karthago mahtava". Sitten hän kumartui kuiskaamaan hänen, korvaansa: "Minä toin sinut kanssani ryöstääksemme sen!"

Matho peräytyi kauhuissaan.

– "Mene! etsi joku toinen! Minä en tahdo auttaa sinua tässä rikollisessa aikeessa."

– "Mutta Tanithan on sinulle vihamielinen," vastasi Spendius, "hän vainoo sinua, ja sinä kuolet hänen vihansa uhrina. Kosta sinä puolestasi. Silloin jumalatar tottelee sinua. Sinä tulet melkein kuolemattomaksi ja voittamattomaksi."

Matho painoi päänsä alas. Spendius jatkoi:

– "Me joudumme perikatoon; armeija tuhoo itse itsensä. Me emme voi paeta, olemme avuttomia, meille ei anneta anteeksi! Mitä jumalten kosta saattaisit pelätä, kun sinulla on heidän voimansa käsissäsi? Tahdotko mieluummin kuolla tappion iltana surkeasti johonkin pensaistoon, tai kansan herjaamana rovion liekkeihin? Valtias, kerran olet tuleva Karthagoon, ylimpään pappien keskellä, jotka suutelevat sandaalejasi; ja jos silloin Tanitin verho vielä painaa sinua, niin palautat sen temppeliin. Seuraa minua! Tule ja ota se!"

Pelottava halu riehui Mathossa. Hän olisi tahtonut ilman tempelinraiskausta omistaa verhon. Hän arveli, että ehkä ei tarvinnutkaan ryöstää sitä saadakseen sen voiman. Hän ei ajatellut ajatustaan loppuun asti, vaan pysähtyi siinä, missä se alkoi häntä kauhistuttaa.

– "Eteenpäin!" sanoi hän; ja he kulkivat nopeasti rinnatusten sanaakaan vaihtamatta.

He nousivat rinnettä ylöspäin ja asumukset tulivat lähemmäksi. He kulkivat kapeita katuja myöten pimeässä. Ovien

edessä olevat espartoheinästä kudotut matonrisat löivät seiniä vastaan. Eräällä torilla kameelit märehivät heinäkupojen edessä. Sitten joutuivat he käytävään, jota lehvistö verhosi. Koiraparvi haukkui. Mutta äkkiä alue aukeni, ja he tunsivat Akropoliin läntisen päädyn. Byrsan juurella näkyi suuri musta rakennus: se oli Tanitin temppeli, jossa oli patsaita ja puutarhoja, pihoja ja etupihoja tiilistä tehdyn pienen rajamuurin sisällä. Spendius ja Matho astuivat sen yli.

Tässä ensimmäisessä aitauksessa oli plataanimetsä suojaamassa ruttoa ja saastaista ilmaa vastaan. Siellä täällä oli hajallaan teltoja, joissa päivisin myytiin voiteita ihokarvojen hävittämiseksi, hajuvesiä, pukuja, kuunmuotoisia leivoksia ja jumalattaren ja temppelin kuvia, jotka olivat kaiverretut alabasteriin.

Ei tarvinnut mitään pelätä, sillä niinä öinä, joina kuuta ei näkynyt, ei pidetty jumalanpalvelusta; yhtäkaikki hidastutti Matho kulkuaan; hän pysähtyi niiden kolmen ebenpuisen portaan eteen, jotka veivät toiseen sisäpihaan.

– "Astu eteenpäin!" sanoi Spendius.

Granaatti-, manteli-, sypressi- ja myrttipuut kohosivat liikkumattomina kuin pronssista valettuina ja vuorottelivat säännöllisesti; sinisillä kivillä laskettu tie narskui heidän kulkiessaan, ja puhjenneet ruusut riippuivat lehtimajaa muodostaen pitkin käytävää tien yli. He joutuivat soikealle, ristikon sulkemalle aukolle. Silloin Matho, jota tämä hiljaisuus kauhistutti, sanoi Spendiukselle:

– "Täällä sekoitetaan makeat vedet suolaisiin vesiin."

– "Minä olen sen nähnyt," sanoi entinen orja, "Syriassa, Maphugin kaupungissa," ja he astuivat portaita, joiden kuusi astinta oli tehty hopeasta, kolmanteen sisäpihaan.

Jättiläisseederipuu seiso i sen keskellä. Sen alimmat oksat peittyivät kankaan kappaleihin ja kaulaketjuihin, joita uskovaiset olivat sinne ripustaneet. He astuivat vielä muutaman askeleen eteenpäin ja temppelin pääsivu näkyi kokonaan heidän edessään.

Kaksi pitkää avointa pylväistöä, joiden arkitravut lepäsivät tanakoiden pilarien päällä, oli molemmin puolin neliskulmaista tornia, jonka litteällä katolla komeili puolikuun kuva. Pylväistön kulmauksissa ja tornin kulmissa oli suuret maljat, joissa paloi hyvänhajuisia suitsututusaineita. Granaatit ja coloquintit koristivat pylväiden päitä. Toisiinsa kietoutuneet koristemuodot, vinoneliöt, helmirivit vuorottelivat seinillä, ja hopealangoista punottu aitaus muodosti avaran puolikehän temppelin eteisestä laskeutuvien kupariportaiden eteen.

Ovella oli kultaisen ja smaragdisen patsaan välillä kivikartio; mennessään sen ohi suuteli Matho oikeata kättään.

Ensimmäinen sali oli hyvin korkea, sen kuvussa oli lukemattomia aukkoja; ylöspäin katsoessa näki tähdet. Ympäri seiniä oli kaislakoreissa partoja ja kiharoita, nuorukaisten esikoisuhreja, ja keskellä pyöreää huonetta kohosi naisen ruumis rinnoilla peitetyn jalustan keskeltä. Karkeana, karvaisena ja silmät Ummessa näytti se hymyilevän pitäen käsiään ristissä suuren vatsansa alapuolella, joka oli kiilloittunut ihmisten

suudelmista.

Sitten he joutuivat taivasalle, poikittain kulkevaan käytävään, jossa pienoinen alttari kohosi norsunluuportin edessä. Sitä pitemmälle ei saanut mennä; papit yksinään saivat avata portin; sillä temppelellä ei ollut kansanjoukon kokouspaikka, vaan jumaluuden erikoinen asumus.

– "Aikeemme on mahdoton," sanoi Matho. "Tätä et tullut ajatelleeksi!

Palatkaamme!" Spendius tarkasteli seiniä.

Hän tahtoi saada vaipan, ei sen vuoksi että hän olisi luottanut sen voimaan (Spendius uskoi vain oraakeliin), vaan hän oli vakuutettu siitä, että karthagolaiset nähdessään sen ryöstetyn kadottaisivat kokonaan rohkeutensa. Löytääkseen jonkun aukon kiersivät he temppelein taakse.

Terebinthi-pensaistojen suojassa näkyi erimuotoisia pieniä rakennuksia. Siellä täällä kohosi kivinen phallus, ja suuret hirvet kuljeksivat rauhallisina tallaten sorkka jaloillaan pudonneita käpyjä.

He palasivat takaisin ja kulkivat varpaillaan kahden pitkän yhdensuuntaisen gallerian välitse. Pieniä kammioita oli niiden sivussa. Tamburiinit ja symbaalit peittivät ylhäältä alas asti niiden seedripuisia pylväitä. Ruohomatoilla makasi naisia kammioittensa ulkopuolella. Aivan tiuhkuun voiteista tuoksuivat he yrteiltä ja sammuneilta suitsutuksilta; – heidän ruumiinsa oli niin peitetty tatuerauksilla, kaulaketjuilla, sormuksilla, cinoberilla ja antimoniumilla, että, jollei heidän rintansa olisi

noussut, olisi luullut heitä maassa makaaviksi jumalankuviksi. Lotukset ympäröivät lammikkoa, jossa ui samallaisia kaloja kuin Salammbon olivat olleet; sitten perällä temppelein muuria vastaan nousi viinipuu, jonka köynnökset olivat lasia ja tertut smaragdia; kalliiden kivien väike loi valokuovia maalattujen pylväiden välissä nukkuvien kasvoille.

Matho oli tukehtua kuumassa ilmassa, joka cedripuisista suojista lainehti. Kaikki nuo hedelmällisyyden vertauskuvat, nuo tuoksut, nuo väikkeet ja nuo hengittävät olennot painostivat häntä. Tämän salaperäisen loiston läpi haaveksi hän Salammbosta. Hän suli yhdeksi jumalattaren kanssa. Ja Mathon rakkaus paisui yhä suuremmaksi kuten suuret lotuskukat, jotka aukenevat syvien vesien pinnalla.

Spendius laski paljoko rahaa hän ennen aikaan olisi saanut myymällä nuo naiset; ja hänen nopeat silmänsä punnitsivat ohimennen kultakäätyjen painoa.

Temppeli oli tältä puolelta samoin kuin toiseltakin suljettu. He palasivat ensimmäisen salin takana olevaan käytävään. Sillä aikaa kun Spendius etsi ja hapuili, oli Matho polvillaan portin edessä, rukoillen Tanitia. Hän rukoili häntä estämään tätä temppeleinraiskausta. Hän koetti lepyttää häntä hellillä sanoilla, kuten tehdään suuttuneelle ihmisolennolle.

Spendius huomasi portin päällä ahtaan aukon.

– "Nouse!" sanoi hän Matholle, ja asetti hänet seisomaan aivan suoraan ovea vastaan. Sitten laskien jalkansa hänen käsiinsä, toisen hänen päänsä päälle pääsi hän aivan aukon

kohdalle, kiipesi sisään ja katosi. Sitten tunsu Matho olkapäälleen putoavan solmuköyden, saman, jonka Spendius oli kietonut vyölleen ennenkuin lähtivät vesijohtoon; ja kavuten sitä myöten hän saapui pian hämäärään saliin.

Tällaiset sisään murtautumiset olivat aivan odottamattomia tapauksia. Jo se, että vartioiminen oli niin huoletonta, osoitti, että sellaista pidettiin aivan mahdollisena. Pelko suojeli paremmin kuin muurit temppelin pyhättöä. Matho odotti, joka askeleella kuolevansa.

Valo hohti pimeässä; he lähestyivät sitä. Se oli lamppu, joka paloi simpukassa erään kuvapatsaan jalustalla, jonka päässä oli kabirien päähine. Timanttipyörylöitä oli pitkin sen pitkää sinistä viittaa ja kantapäistä lähtevät ketjut, jotka katosivat lattialiuskojen alle, kiinnittivät kuvan permantoon. Matho oli vähällä kirkaista. Hän sopersi: – "Ah! tuossa hän on: tuossa hän on!.." Spendius otti lampun valaistakseen sillä.

– "Kuinka jumalaton sinä olet!" mutisi Matho. Mutta hän seurasi kuitenkin Spendiuista.

Huoneessa, johon he sitten saapuivat ei ollut muuta kuin musta maalaus, joka kuvasi sekin naista. Sen jalat ulottuivat aivan seinän yllirajaan. Ruumis täytti koko katon. Navasta riippui langan päässä suuren suuri muna, ja kuva jatkui toiselle seinälle pää alaspäin aivan lattialle asti, johon ulottuivat sen suipot sormet.

Päästäkseen pitemmälle vetivät he erään verhon syrjään; samassa tuulen viima puhalsi lampun sammuksiin.

Silloin he eksyneinä harhailivat rakennuksen sokkeloissa. Äkkiä he tunsivat jalkojensa alla jotain omituisen pehmeätä. Pieniä kipinöitä säihkyi ja lenteli; he kulkivat kuten tulessa. Spendius tunnusteli kädellään ja huomasi, että lattia oli huolellisesti peitetty ilveksentaljoilla; sitten tuntui pitkä, pehmeä, kylmä, limainen nuora kulkevan heidän jalkojensa välitse. Seinässä olevista kapeista raoista tunkeutui heikkoja, valkoisia valosäteitä. He astuivat tässä hämärässä eteenpäin. Vihdoin he näkivät suuren, mustan käärmeen. Se syöksähti nopeasti ja katosi.

– "Paetkaamme!" huusi Matho. "Se on hän! minä tunnen hänen lähestyvän".

– "Ei, ei!" vastasi Spendius, "temppele on autio."

Samassa häikäisevä valo pakotti heidät luomaan silmänsä alas. Sitten he näkivät ympärillään loputtoman määrän laihoja, läähättäviä, kynsiään aukovia petoja, jotka toinen toisensa yläpuolella salaperäisessä silmiä huimailevassa järjestyksessä muodostivat kauhistuttavan kuvan. Kärmeillä oli jalat, härillä siivet, ihmispäiset kalat söivät hedelmiä, kukat puhkesivat krokodiilien kidasta, ja norsut kärsä pystyssä liitivät avaruudessa ylpeinä kuin kotkat. Tavaton voima jännitti niiden puutteellisia tai moninkertaisia jäseniä. Kieli suusta ulkona näyttivät ne tahtovan purkaa sielunsa; ja kaikki nuo muodot ilmenivät täällä, ikäänkuin kaiken alkusiemenen kokoova säiliö äkkiä olisi haljennut ja tyhjentänyt kaiken sisältönsä salin seinille.

Kaksitoista sinistä kristallipalloa koristi tätä salia kehässä

tiikerin näköisten hirviöiden kannattamina. Niiden silmät ulkonivat päästä kuin etanoilla, ja istuen lyhyiden reisiensä päällä kääntyivät ne salin taustaan päin, jossa norsunluuistuimella oli ylhäinen Rabbet, kaikkihedelmöivä, viimeiseksi löydetty jumaluusmuoto.

Simpukat, sulat, kukat ja linnut peittivät sen alaruumiin vatsaan asti. Korvarenkaina oli sillä hopeasymbaalit, jotka helskyivät sen poskia vastaan. Sen suuret tuijottavat silmät katsoivat tulijaan, ja hohtava kivi, joka oli irstaan symbolin kehään kiinnitetty sen otsaan, valaisi koko salin, heijastuen oven yläpuolella oleviin punaisiin kupari peileihin.

Matho astui askeleen eteenpäin; permantopaasi antoi myöten hänen jalkansa alla ja silloin pallot alkoivat pyöriä ja hirviöt karjua; soitto kaikui, sävelikäs ja pauhaava kuin tähtien harmonia; Tanitin myrskyävä sielu virtasi tulvien salin halki. Jumalatar oli nousemaisillaan kookkaana kuin sali, avaten sylinsä. Äkkiä hirviöt sulkivat kitansa, kristallipallot eivät enää pyörineet.

Sitten synkkä sävelvaihdos kaikuili hetken ilmassa ja vaikenä viimein.

– "Ja verho?" sanoi Spendius.

Sitä ei näkynyt missään. Missä se oli? Miten sen löytäisi? Olivatkohan papit sen kätkeneet? Mathon sydäntä vihlaasi ja hän tunsu uskonsa horjuvan.

– "Tännepäin!" kuiskasi Spendius. Vaisto opasti häntä. Hän veti Mathon mukanaan Tanitin valtaistuimen taakse, jossa

kyynärän levyinen aukeama ulottui ylhäältä alas asti.

He tunkeutuivat pieneen aivan pyöreään saliin, niin korkeaan, että se tuntui pylvään sisustalta. Keskellä oli suuri, musta, pallon puolikkaan muotoinen, tamburiinin näköinen kivi; liekit paloivat sen päällä; takana oli ebenpuinen kartio, jolla oli pää ja kaksi käsivartta.

Mutta sen ympärillä olisi luullut tähtivälkkyvän pilven hohtavan; kuvioita välähti sen syvistä laskoksista: Eschmunja Kabirit, muutamia jo ennen nähtyjä hirviöitä, Babylonin pyhiä petoja, sitten toisia, joita he eivät tunteneet. Tämä oli vaippana kuvan harteilla, ja oli kulmistaan kiinnitetty niin, että se ulottui pitkin seinää samalla sinisenä kuin yö, keltaisena kuin aamu, purppuraisena kuin aurinko, laveana, läpikuultavana, säihkyvänä, kepeänä. Se oli jumalattaren vaippa, pyhä Zaimph, jota ei kukaan saanut nähdä.

He kalpenivat molemmat.

– "Ota se!" sanoi vihdoin Matho.

Spendius ei arkaillut; ja nojautuen jumalattaren kuvaan hän irroitti verhon, joka valui maahan. Matho tarttui siihen; sitten pisti hän päänsä sisään vaipan aukosta, verhosi sen ruumiinsa ympäri ja levitti kätensä lähemmin tarkastaakseen sitä.

– "Lähtekäämme!" sanoi Spendius.

Matho seisoi läähättäen paikallaan tuijottaen lattiaan.

Äkkiä hän huudahti:

– "Mutta menisinkö hänen luokseen? Nyt en enää pelkää hänen kauneuttaan. Mitä voisi hän minua vastaan? Olenhan minä

nyt ihmistä suurempi. Minä voisin astua läpi liekin, kulkea vetten päällä! Pyhä into saa minussa vallan! Salamambo! Salamambo! minä olen herrasi!"

Hänen äänensä jyrisi. Hän oli Spendiuksen mielestä nyt pitempi ja kuten kirkastunut.

Kuului askelten kopinaa, ovi aukeni ja mies astui sisään, pappi, suippo lakki päässään ja silmät selällään. Ennenkuin hän oli ennättänyt tehdä liikettäkään, oli Spendius jo hyökännyt hänen kimppuunsa ja kietoen hänet syliinsä painanut molemmat tikarit syvälle hänen kylkiinsä. Pää jysähti kivilattiaa vastaan.

He jäivät yhtä liikkumattomina kuin ruumis muutamaksi silmänräpäykseksi kuuntelemaan. Ei kuulunut muuta kuin raolle jääneen oven kautta tulevan tuulen kohina.

Ovi vei kapeaan käytävään. Spendius riensi sinne, Matho seurasi häntä, ja melkein heti saapuivat he kolmannen esikartanon sivupylväistöjen väliseen pihaan, joissa oli papittarien asunnot.

Kammioiden takana mahtoi olla joku lyhempi tie ulos. He riensivät sinne.

Kyyryllään suihkulähteen altaan ääressä huuhteli Spendius veriset kätensä. Naiset nukkuivat. Smaragdikäynnös kimalteli. Ja he lähtivät jälleen liikkeelle.

Mutta joku puiden suojassa juoksi heidän jälessään; ja Matho tunsu kantaessaan viittaa, miten useasti takaa hiljaa nyäistiin häntä. Se oli suuri babiaani, yksi niistä jotka oleskelivat vapaina jumalattaren tempelialueella. Ikäänkuin ymmärtäen ryöstön

tapahtuneen takertui se vaippaan. Mutta he eivät rohjenneet sitä kurittaa peläten sen alkavan kirkua; äkkiä sen viha lauhtui ja se kulki heidän rinnallaan aivan heidän vieressään, heiluttaen ruumistaan pitkien käsivarsiensa riippuessa alas. Aitauksen luona se sitten yhdellä hyppäyksellä kiisi erääseen palmuun.

Päästyään viimeisestä esikartanosta he suuntasivat kulkunsa Hamilkarin palatsiin, sillä Spendius tajusi, että turhaa oli koettaakaan saada Mathoa luopumaan aikeestaan.

He kulkivat nahkurien katua, Muthumbalin torin yli, vihannesturun ja Cynasynin kadunristeyksen kautta. Erään seinän kulmauksessa peräytyi mies säikähtäen sitä säkenöivää esinettä, joka kulki keskellä hämärää.

– "Kätke zaimph!" sanoi Spendius.

Muitakin ihmisiä osui heidän tielleen, mutta ne eivät heitä huomanneet.

Viimein he tunsivat Megaran asumukset.

Majakka, joka oli rakennettu sen taakse äärimmäiselle kallionkielekkeelle, loi taivaalle punaisen kirkkaan hohteen ja palatsin ja sen toistensa yläpuolella olevat penkereet loivat puutarhaan kuten jättiläiskokoisen pyramiidin varjon. He tunkeutuivat rintamarjapensaikon läpi raivaten tikareilla itselleen tietä.

Kaikkiällä näkyi jälkiä palkkasoturien pidoista. Puistot olivat raiskatut, puistopurot kuivuneet, orjatarhan portit auki. Ei ketään näkynyt kyökkien tai aittojen lähistöllä. He kummastelivat tätä hiljaisuutta, jonka vain toisinaan keskeytti norsujen kova

hengähdys, kun ne liikehtivät tarhassaan tai majakkatulen rätinä siinä kun leimusi aloepuita.

Matho yhtäkaikki kysyi:

– "Missä hän on? minä tahdon hänet nähdä! Vie minut hänen luokseen!"

– "Se on uhkarohkeata!" sanoi Spendius. "Hän kirkaisee, hänen orjansa juoksevat apuun, ja väkevyydestäsi huolimatta täytyy sinun kuolla!"

Siten puhellen he saapuivat galeeriportaiden juurelle. Matho nosti päänsä ylös ja oli näkevinään aivan ylhäällä säteilevää, vionoa valoa. Spendius aikoi pidättää häntä. Matho riensi portaita ylös.

Hänen ollessaan jälleen samoilla paikoilla, joilla hän jo kerran ennen näki Salammbon, välillä olleet päivät haihtuivat hänen mielestään. Äsken vasta Salamambo lauloi pöytien keskellä; hän oli kadonnut, ja sen jälkeen Matho taukoamatta nousi näitä portaita ylös. Taivas hänen päänsä päällä hohti punaiselta; meri täytti taivaanrannan; joka askeleella yhä suurempi äärettömyys ympäröi häntä, ja hän jatkoi kulkuaan yhtä helposti kuin unta nähdessä nousta.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.